

Viivi Turunen

**OMISTAJANVAIHDOSTEN ONNISTUMINEN JA TILOJEN TULEVAISUUDEN
SUUNNITELMAT POHJOIS-SAVON ALUEELLA EU-OHJELMAKAUDELLA
2007-2013**

**OMISTAJANVAIHDOSTEN ONNISTUMINEN JA TILOJEN TULEVAISUUDEN
SUUNNITELMAT POHJOIS-SAVON ALUEELLA EU-OHJELMAKAUDELLA
2007-2013**

Viivi Turunen
Opinnäytetyö
Kevät 2018
Maaseutuelinkeinojen koulutusohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Maaseutuelinkeinojen koulutusohjelma

Tekijä: Viivi Turunen

Opinnäytetyön nimi: Omistajanvaihdosten onnistuminen ja tilojen tulevaisuuden suunnitelmat Pohjois-Savon alueella EU-ohjelmakaudella 2007-2013

Työn ohjaajat: Jarmo Kastikainen (Oamk), Anne-Mari Heikkinen (MTK-Pohjois-Savo)

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Kevät 2018

Sivumäärä: 45+15

Opinnäytetyön toimeksiantaja oli MTK-Pohjois-Savon hallinnoima Kohti tulevaa -hanke ja työ liittyi olennaisesti hankkeeseen. Ohjelmakaudella 2007-2013 Pohjois-Savossa aloitustukea saaneille tiloille tehtiin sähköinen kysely sukupolven- ja omistajavaihdoksen onnistumisesta. Työn tavoitteena oli selvittää, miten sukupolven- ja omistajavaihdokset ovat onnistuneet viime ohjelmakaudella ja millainen on tilojen nykytila. Työn tavoitteena oli myös selvittää, millaiset tulevaisuuden suunnitelmat kohderyhmään kuuluvilla tiloilla on ja millaisena he näkevät omat kehittymismahdollisuutensa ja millainen on Pohjois-Savon maataloustuotannon vahvuus tulevaisuudessa. Kyselyllä saatiin arvokasta tietoa siitä, miten sukupolven- ja omistajavaihdokset saadaan tulevaisuudessa onnistumaan entistä paremmin ja mihin asioihin tulisi kiinnittää enemmän huomiota.

Vastauksissa kävi ilmi, että sukupolvenvaihdoksessa erimielisyyksiä ja vaikeuksia aiheuttavat asumisjärjestelyt. Lisäksi jatkajien ja luopujien väliset henkilösuhteet ovat saattaneet olla hankalat. Ongelmallista on ollut myös jatkamisen suhteen se, että tilan kehitys on jäänyt paikoilleen tai pysähtynyt kokonaan ja tällöin joudutaan melko pian tekemään uusia investointeja. Sukupolven- ja omistajavaihdoksen onnistumisella ei ole ollut nähtävissä selkeää vaikutusta tilan kehittämiseen tai jatkamiseen myöhemmin. Työmäärä vastaajien tiloilla on suuri, kuten maataloudessa yleensäkin, mutta vastaajat eivät suuremmassa määrin käytä työmäärää helpottavia, ulkopuolisia palveluita ja niiden käyttöä aiotaan tulevaisuudessa vähentää nykyisestä.

Tuloksista selvisi, että lypsykarjatalouden suuntaus on positiivinen ja tiloilla on kehitysaikeita Pohjois-Savon alueella. Kasvintuottajat aikovat pitää tuotantonsa nykyisessä mittakaavassa ja jotkut ovat aikeissa lopettaa tilanpidon. Muista tuotantosunnista vastaajia oli vähäisesti, joten tuloksista ei tehty yleistävää johtopäätöstä. Tilojen kehittämisaikeita rajoittivat investoinnin riski ja tuotannon kannattavuus. Kehitystä edistäviksi tekijöiksi vastaajat kertoivat tilan perustuotannon kunnossa olon, sekä koulutuksen ja toimivat ihmissuhteet.

ABSTRACT

Oulu university of applied sciences
Degree programme of Agricultural and Rural Industries

Author: Viivi Turunen

Title of Bachelor's thesis: The success of generational exchanges and farms' future plans in the North-Savo region for the 2007-2013 programming period

Supervisors: Jarmo Kastikainen (Oamk), Anne-Mari Heikkinen (MTK-Pohjois-Savo)

Term and year of completion: Spring 2018

Number of pages:45+15

The sponsor of this thesis was Kohti tulevaa- project managed by MTK-North-Savo and the work was essentially related to the project. During the 2007-2013 programming period, farms receiving initial aid in North Savo were sent an electronic questionnaire about how successful their generation or ownership change has been. The purpose of the thesis was to find out how successful the changes in generation and ownership have been in the last programming period and how the farms are doing now. The survey provided valuable information on how the generation and ownership changes can be better in the future and what should be paid more attention to. The aim of the work was also to find out what the farms' future plans are and how it will affect the strength of North Savo's agricultural production in the future.

The responses revealed that living arrangements caused disagreements and difficulties in ownership change. In addition, the personal relationships between the successor and the relatives may have been awkward. There has also been problems in situations where the development of the farm has stagnated or stopped completely, and in those cases there will soon be new investments to be made. The success of generation and ownership change has not had a clear impact on the development or extension of the farm at a later date. The workload is massive among the farmers who filled the questionnaire, as it is in farming in general. Respondents usually do not use any aiding external services. In fact in future these services will be used less than before.

The results showed that the trend of dairy farming is positive and that farms have development prospects in the area of Northern Savo. Plant growers are planning to keep their production on the current scale, and some are about to stop farming. The other respondents to the production lines were few, so no general conclusions were drawn. The development of the premises was most restricted by the risk of investment and the profitability of production. As contributors to development, the respondents reported the state of basic production of the farm, as well as education and working relationships.

Keywords: agricultural, generation change, ownership change, the future, structural development

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	6
2	MAATILAN SUKUPOLVEN- JA OMISTAJANVAIHDOS	8
2.1	Maatilan sukupolvenvaihdon vaatimukset.....	8
2.2	Sukupolvenvaihdokseen liittyvät tuet.....	9
2.3	Onnistunut sukupolvenvaihdos.....	12
3	MAATALOUDEN KEHITYKSEN NÄKYMÄT.....	13
3.1	Maatalouden rakennekehitys Suomessa.....	13
3.2	Maatalouden rakennekehitys Pohjois-Savossa	17
3.3	Ulkopuolisten palveluiden ja työvoiman käyttö	19
4	KYSELYN TOTEUTUS.....	22
4.1	Kyselyn menetelmät	22
4.2	Kyselyn aihepiirit	23
4.3	Luotettavuuden arviointi	24
5	TULOKSET.....	26
5.1	Perustiedot ja vastaajat	26
5.2	Sukupolven- tai omistajanvaihdoksen onnistuminen	27
5.3	Tilojen kehitysnäkymät	29
5.3.1	Kehitystä rajoittavat tekijät	30
5.3.2	Kehitystä edistävät tekijät.....	31
5.4	Tilojen tulevaisuuden suunnitelmat ja tuotannon muutos	32
5.4.1	Maidontuotannon suuntaus.....	34
5.4.2	Kasvintuotantotilojen suuntaus	37
5.5	Tilallisten jaksaminen ja työmäärä.....	38
5.6	Lopettajat.....	41
6	POHDINTA.....	44
	LÄHTEET.....	46
	LIITTEET	50

1 JOHDANTO

Perunan viljelyn ensimmäiset tiedot Suomessa ovat vuodelta 1727, mutta Euroopassa perunan viljely ravinnoksi alkoi yleistyä aikaisemmin 1700-luvulla. Esimerkiksi naurista, ohraa, ruista ja peltuleipää käytettiin ravintona ennen perunaa. (Luonnonvarakeskus 2015, viitattu 12.10.2017.) Tästä voidaan päätellä, että maataloudella on pitkät perinteet Suomessa. Viljelemällä ruoka hankittiin itse omalta maalta ja se on mahdollistanut elämisen myös syrjaisemmillä alueilla. Nykypäivänä luovutaan yhä enemmän vanhoista pienistä karjatilastoista ja rakennetaan suuria navetoita ja ostetaan suuria koneita. Maanviljelyn kannattavuus on heikentynyt ja lopputuotteiden hinnat ovat laskeneet.

On kiinnostavaa nähdä, miten maatalous muuttuu tulevaisuudessa ja mihin suuntaan kehitys lähtee. Pinnalle nousevat trendit vaikuttavat omalta osaltaan maatalouden kehitykseen, esimerkiksi ruokavalioon liittyvät muutokset voivat laskea joidenkin elintarvikkeiden menekkiä.

Vuonna 2016 viljelijöiden keski-ikä oli 52 vuotta. Perheviljelmillä 25% viljelijöistä oli yli 60-vuotiaita ja alle 40-vuotiaita oli alle 20%. (Luonnonvarakeskus 2017a, viitattu 13.10.2017.) Nuorten jatkajien kiinnostus maataloutta kohtaan on heikentynyt ja yhä useampi nuori valitsee jonkin muun ammatin. Maanviljelijän työn vetovoimaa ovat heikentäneet epävarmat markkinanäkymät ja kasvanut byrokratia.

Opinnäytetyössä tullaan perehtymään maatalojen sukupolven- ja omistajanvaihdosten onnistumiseen, mahdollisiin ongelmakohtiin ja kompastuskiviin. Työssä selvitetään myös sitä, onko sukupolvenvaihdoksella ja sen onnistumisella ollut merkitystä tilan toimintaan ja kehittämiseen myöhemmin ja millainen mahdollinen vaikutus on ollut. Työssä etsitään vastauksia kysymyksiin, millaiset ovat hyvät lähtökohdat tilan pitoon ja miten ne voidaan saada. Lisäksi selvitykseen kuuluu kohderyhmätilojen tulevaisuuden suunnitelmien ja näkymien selvittäminen. Tartuin tähän aiheeseen sen kiinnostavuuden vuoksi. Sukupolvenvaihdoksista on jonkin verran tietoa saatavilla, mutta haastavampaa on saada tietää, miten sukupolvenvaihdokset yleisesti onnistuvat ja miten ihmiset ne kokevat.

Opinnäytetyön toimeksiantaja ja tilaaja on MTK-Pohjois-Savon hallinnoima Kohti tulevaa – hanke. Opinnäytetyön kohdealue on Pohjois-Savo, joka on kuudenneksi suurin maakunta ja siihen kuuluu

18 kuntaa (Pohjois-Savon liitto, 2017, viitattu 30.9.2017). Maatalous on yksi tärkeimmistä elinkeinoista Pohjois-Savon alueella.

Opinnäytetyössä keskitytään siihen, miten omistajanvaihdos saadaan onnistumaan paremmin ja mitä asioita tulee huomioida. Tilojen tulevaisuuden suunnitelmat ovat myös yksi iso osa-alue. Työn ei ole tarkoitus perehdyttää tarkasti sukupolven- tai omistajanvaihdoksen tekemiseen tai siihen liittyviin taloudellisiin asioihin. Opinnäytetyössä hyödynnetään tilallisten näkemyksiä ja kokemuksia.

2 MAATILAN SUKUPOLVEN- JA OMISTAJANVAIHDOS

Kun maanviljelijät eläköityvät, on edessä yleensä tilan omistajan vaihtuminen, mikäli tilan toimintaa halutaan jatkaa. Usein tilan jatkaja on tilallisten lapsi. Tällöin kyseessä on sukupolvenvaihdos. Työssä käytetään myös termiä omistajanvaihdos, joka eroaa sukupolvenvaihdoksesta siten, että yrityksen jatkaja on ulkopuolinen henkilö, joka on esimerkiksi ostanut tilan. Tällöin jatkaja ei sukupolvenvaihdoksen tavoin ole luopujan perillinen tai lähisukulainen.

Maatiloilla yleisin omistussuhteen vaihtumuoto on sukupolvenvaihdos. Siinä tilan omistajat luovuttavat tilan seuraavalle sukupolvelle, joka jatkaa tilan pitämistä ja takaa tuotannon jatkuvuuden. Luovutettavan maatilan peltojen ja tuotantorakennusten omistusoikeuden pitää siirtyä luovutuksen saajalle, joita voi olla enintään kaksi. Pellot voi myös myydä lisämaaksi lähisukulaiselle, koska tilanne on silloin sukupolvenvaihdoksen kaltainen ja se mahdollistaa luopumistuen saannin. (Sukupolvenvaihdos maatilalla 2017–2018, 9–10, viitattu 10.10.2017.)

Aina tilalla ei välttämättä ole potentiaalista jatkajaa. Tilallisilla ei esimerkiksi ole lapsia tai lapsista kukaan ei ole halukas jatkamaan tilaa. Muita vaihtoehtoja voivat olla tilan vuokraus tai kokonaan myyntiin laittaminen, jos jatkajaa ei löydy lähipiiristä ja toimintaa ei haluta ajaa alas. (Sukupolvenvaihdos maatilalla 2017–2018, 9, viitattu 15.10.2017.)

2.1 Maatilan sukupolvenvaihdoksen vaatimukset

Sukupolvenvaihdokseen hankitaan yleensä apua ulkopuolisilta asiantuntijoilta. Viranomaiset, neuvoja ja eri asiantuntijat auttavat sukupolvenvaihdoksen etenemisessä. Päätöksenteko on tärkeää sukupolvenvaihdosta suunniteltaessa. Kaikkien täytyy olla valmiita muutokseen ja tulevien tilallisten täytyy ottaa vastuu tulevasta elinkeinostaan. (Sukupolvenvaihdoksen opas 2017, 3, viitattu 24.7.2017.)

Sukupolvenvaihdoksessa on erilaisia vaatimuksia ja ehtoja, jotka on täytettävä, jotta sukupolvenvaihdos voi toteutua. Tilan, joka siirtyy sukupolvenvaihdoksessa, täytyy olla taloudellisesti elinkelpoinen eli kannattava. Kannattavuus osoitetaan liiketoimintasuunnitelmalla, josta selviää laskelmien perusteella, että maatilan yritystoiminnan tulo on seuraavana viitenä

vuotena vähintään 15 000 euroa vuosittain luovutuksensaajaa tai luovutuksensaajana olevaa avioparia kohden. Avopuoliso, joka on MyEL-vakuutettu on rinnastettavissa aviopuolisoon. Suunnitelmassa esitetään myös kuvaus maatilán yritystoiminnasta. Yritystulosta vähintään 12 000 euroa täytyy saada tilalla harjoitettavasta maataloudesta. Mikäli tila ei ole luovutushetkellä elinkelpoinen, elinkelpoisuusehdot täytyy täyttää viimeistään kolmen vuoden sisällä luovutuksesta. Liiketoimintasuunnitelmassa on selvitettävä, miten elinkelpoisuusehdot aiotaan täyttää ja mitkä ovat tarvittavat kehittämistoimenpiteet. Lisäksi annetaan sitoumus, että ehdot tulevat täytetyiksi. (Sukupolvenvaihdos maatilalla 2017–2018, 11, viitattu 9.10.2017.)

Maatilalle on säädetty myös ympäristöä, hygieniää ja eläinten hyvinvointia koskevat vähimmäisvaatimukset. Mikäli luopuja tai luovutuksen saaja on saanut tilatukea, vaatimusten tulisi sen myötä täytyä. (Mela 2015, viitattu 18.10.2017.)

Maatilalle tulee määrittää käypä arvo, koska se on siirtyvän omaisuuden lähtökohta. Maatilan sukupolvenvaihdosluovutus voidaan tehdä kauppana, alihintaisena kauppana, lahjaluontoisena kauppana tai lahjana. Luovutettaessa kauppana omaisuudesta maksetaan käypä arvo. Alihintaisessa kaupassa vastike on yli 75%, mutta alle 100% käyvästä arvosta ja lahjaluontoisessa kaupassa vastike on enintään 75% käyvästä arvosta. Lahjana luovutettaessa jatkaja ei maksa korvausta. (Vero.fi 2017, viitattu 16.10.2017.)

2.2 Sukupolvenvaihdokseen liittyvät tuet

Nuoren viljelijän aloitustuki ja luopumistuki ovat tukia, jotka liittyvät sukupolvenvaihdokseen oleellisesti ja niiden on myös tarkoitus helpottaa jatkajien ja luopujien taloudellista asemaa. Tukiin kohdistuu vaatimuksia, jotka hakijan ja maatilán on täytettävä. Ely-keskukset hallinnoivat sekä nuoren viljelijän aloitustukea että muita tukioikeuksia omalta toimialueeltaan. Tukioikeuksien siirrosta vastaa kunta. Nuoren viljelijän aloitustuki on kokonaan EU:n rahoittama tuki, ja se kuuluu perustukijärjestelmään. (Ely-keskus 2017a, viitattu 10.10.2017.)

Nuoren viljelijän aloitustuen on tarkoitus helpottaa tilanpidon aloittamisesta aiheutuvia taloudellisia kustannuksia ja auttaa alkuun tilán jatkamisessa. Jatkajan tulee olla alle 41-vuotias, mutta yli 18-vuotias ja aloittaa tilanpito ensimmäistä kertaa, jotta tuki voidaan myöntää. Aikaisemmin hankittua maatalouden yrittäjätuloa voi olla, jos tulon määrä jää alle 12000 euron. Aviopuolisoista molempien

tulee täyttää ikäehto, jotta tukea voi saada. Myös vuokraamalla tilaa vähintään 10 vuodeksi voi saada nuoren viljelijän aloitustukea, mikä mahdollistaa aloitustuen saamisen muuten kuin sukupolvenvaihdoksella. (Sukupolvenvaihdos maatilalla 2017–2018, 7–9, viitattu 13.10.2017.)

Aloitustuen saaminen edellyttää ammattitaitoa ja hakijalla tulee olla toisen asteen luonnonvara-alan koulutus. Mikäli toisen asteen alan koulutusta ei ole, voidaan hyväksyä vähintään kolmen vuoden kokemus ja 20 opintoviikon tai 30 opintopisteen koulutus. Näistä taloudellista koulutusta tulee olla 10 opintoviikkoa tai 15 opintopistettä. Aviopuolisoista vähintään toisen täytyy täyttää ammattitaitovaatimus ja molemmilta vaaditaan kolmen vuoden kokemusta. Ammattitaito vaatimus on täytettävä kolmen vuoden sisällä tukipäätöksestä. (Sukupolvenvaihdos maatilalla 2017–2018, 7, viitattu 13.10.2017.)

Nuoren viljelijän aloitustuen tasoja on kaksi. Taulukosta 1 selviää vaadittu yrittäjätulon ja avustuksen määrä molemmille tasoille. Vuotuisen yrittäjätulon tulee olla vähintään 15 000 euroa tai 25 000 euroa viimeistään kolmantena vuonna tuen myöntämisen jälkeen, jotta aloitustukea voi saada. (Mavi 2017, viitattu 13.10.2017.)

TAULUKKO 1. Tuen määrä (Mavi 2017, viitattu 13.10.2017)

Yrittäjätulon määrä vähintään	Avustuksen määrä korkeintaan	Korkotuen ja varainsiirtovapauden määrä korkeintaan	Korkotukilainan määrä*
25 000 €	35 000 €	35 000 €, josta korkotuen määrä enintään 30 000 €.	enintään 230 000 €
15 000 €	10 000 €	20 000 €, josta korkotuen määrä enintään 15 000 €.	enintään 150 000 €

*(korkeintaan 80 % tilan ja hankittavan irtaimen kokonaismäärästä)

Avustus maksetaan kahdessa osassa. Tukipäätöksen ja tilanpidon aloittamisen jälkeisen maaliskuun tai lokakuun lopussa maksetaan ensimmäinen erä tuesta. Toinen tuen erä maksetaan vuoden kuluttua ensimmäisestä erästä tai jos aloitustuen saaja ei vielä täytä ammattitaitovaatimusta, toinen erä maksetaan vasta kun vaatimus täyttyy. Suoran avustuksen voi käyttää haluamaansa asiaan, sen käyttökohteita ei ole määrätty. Tuettu korkotukilainaa voidaan käyttää kiinteistön hankintaan, esimerkiksi maatalouskiinteistöön, asuinrakennukseen, koneisiin ja kalustoon, kotieläimiin ja metsäkiinteistöihin. Tuki koostuu suoran avustuksen ja korkotukilainan

yhdistelmästä ja se on veronalaista tuloa, joka ilmoitetaan verolomakkeella 2. (Sukupolvenvaihdos maatilalla 2017–2018, 6, viitattu 9.10.2017.)

Sukupolvenvaihdoksessa luopujan taloudellisen tilanteen turvaa luopumistuki ennen eläkeikää. Luopuja saa luopumistuen, kun hän luovuttaa pellot ja tuotantorakennukset. Luopumistuen voi saada myös, jos luovuttaa pellot lisämaaksi lähisukulaiselle, jolloin tapahtuma on sukupolvenvaihdoksen kaltainen. Luopumistuesta täytyy hakea luovutuskirjan perusteella etukäteispäätös. (Sukupolvenvaihdos maatilalla 2017–2018, 9, viitattu 9.10.2017.)

Luopumistuesta haetaan aina ennakkopäätös ennen kuin haetaan lopullinen päätös. Luopumistuen hakemuksen voi toimittaa tilan sijaintikunnan maaseutuelinkeinoviranomaiselle tai mela-asiamiehelle. Hakemus on tullut vireille silloin, kun se on vastaanotettu. (Mela 2016, viitattu 21.10.2017.) Luopumistukijärjestelmä loppuu vuoden 2018 lopussa. Luopumisen täytyy tapahtua lain voimassaoloaikana, jotta tukea voi vielä saada. (Mela 2014, viitattu 20.10.2017.)

Luopumistuen voi saada 60-vuotiaana. MYEL- vakuutettu avo- tai aviopuoliso on myös oikeutettu luopumistukeen. MYEL-vakuutus on maatalousyrittäjien eläkelain mukainen viljelijöiden työeläkevakuutus, joka on useimmille viljelijöille pakollinen ja se turvaa etuudet esimerkiksi tapaturman tai työkyvyn menetyksen yllättäessä (Mela 2017a, viitattu 14.10.2017).

Luopujan on pitänyt harjoittaa maataloutta viimeiset 10 vuotta ennen luopumista. MYEL-vakuutuksessa luopujan on täytynyt olla vähintään 5 vuotta ennen luopumista. Luopumistuen saamista eivät estä muut tulot, mutta tuen maksaminen alkaa vasta ansiotulojen jäädessä rajan alle. Raja on 727,29 euroa vuonna 2017. (Mela 2017b, viitattu 13.10.2017.)

Jatkajan on sitouduttava viljelemään tilaa ja asumaan tilalla tai sen läheisyydessä sellaisella etäisyydellä, että tila tulee asianmukaisesti hoidettua. Jatkajan täytyy sitoutua hoitamaan tilaa vähintään sen aikaa, kun luopujille maksetaan luopumistukea. Sitoumuksen kesto on aina vähintään 5 vuotta. Viljatilalla tavallinen työssäkäyntietäisyys on riittävä. (Mela 2015, viitattu 18.10.2017.)

2.3 Onnistunut sukupolvenvaihdos

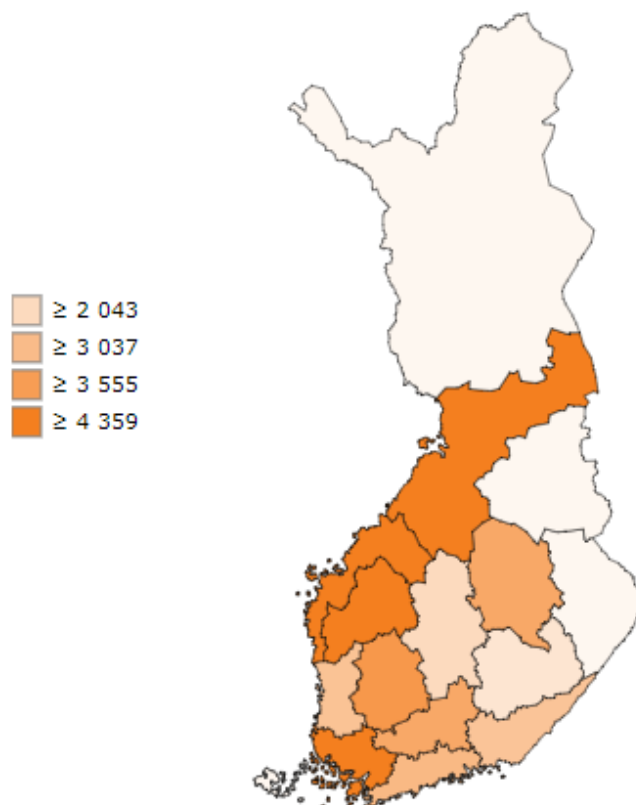
Päätös sukupolvenvaihdoksen toteutumisesta tulisi syntyä yhteisymmärryksessä jatkajan ja luopujan kanssa, valmistelu ja miettiminen on hyvä aloittaa ajoissa, jopa vuosia aikaisemmin. Suunnittelu ja valmistelu ovat tärkeimpiä asioita sukupolvenvaihdoksessa ja sen onnistumisessa. Kun päätös sukupolvenvaihdoksesta on tehty, on hyvä ottaa yhteyttä neuvojaan, jotta sukupolvenvaihdoksen vaihtoehdot voidaan selvittää. Asiantuntijalta saa apua esimerkiksi laskelmien, luonnoskauppakirjan ja liiketoimintasuunnitelman tekoon. (Sukupolvenvaihdos maatilalla 2017–2018, 4, viitattu 23.10.2017.)

Ennen sukupolvenvaihdosta on aina hyvä miettiä, miten sukupolvenvaihdoksen toteutus hoidetaan. Jatkajan ja luopujan tulisi kyetä ymmärtämään toistensa näkökulmia, sillä sukupolvenvaihdos on suuri muutos heille molemmille. Jatkajan on hyvä miettiä, onko valmis ottamaan tilan omalle vastuulle ja riittävätkö omat voimavarat tilan hoitamiseen. Tulisi miettiä myös, millä tavalla asuminen järjestetään sukupolvenvaihdoksen jälkeen, miten ihmissuhteet toimivat ja millä tavalla sisarukset otetaan huomioon sukupolvenvaihdoksessa. Luopujan tulisi olla valmis päästämään irti tilasta ja antamaan vastuu ja päätösvalta jatkajalle. Mahdollisesti edessä on muutto uuteen kotiin ja arjen muuttuminen. (Mela 2017c, 1–2, viitattu 24.10.2017.)

3 MAATALOUDEN KEHITYKSEN NÄKYMÄT

3.1 Maatalouden rakennekehitys Suomessa

Vuonna 2016 maatalous- ja puutarhayrityksiä oli 50 338 kappaletta, joista kotieläintalouksia oli noin 30% tiloista ja kahdella kolmesta oli tuotantosuuntana kasvinviljely. Lopuilla tiloista ei ollut selkeää päätuotantosuuntaa. Vuonna 2016 maatalous- ja puutarhayrityksistä oli 86% perhevilmelijä, osakeyhtiöitä vain 2%, eli alle tuhat, 8% oli maatalousyhtymiä ja 3% perikuntien omistuksessa. (Luonnonvarakeskus 2017a, viitattu 18.10.2017.) Maatalous ja puutarhayritysten määrä alueittain voidaan nähdä kuviosta 2. Pohjois-Pohjanmaalla, Pohjanmaalla, Etelä-Pohjanmaalla ja Varsinais-Suomessa maatalous- ja puutarhayrityksiä on eniten.

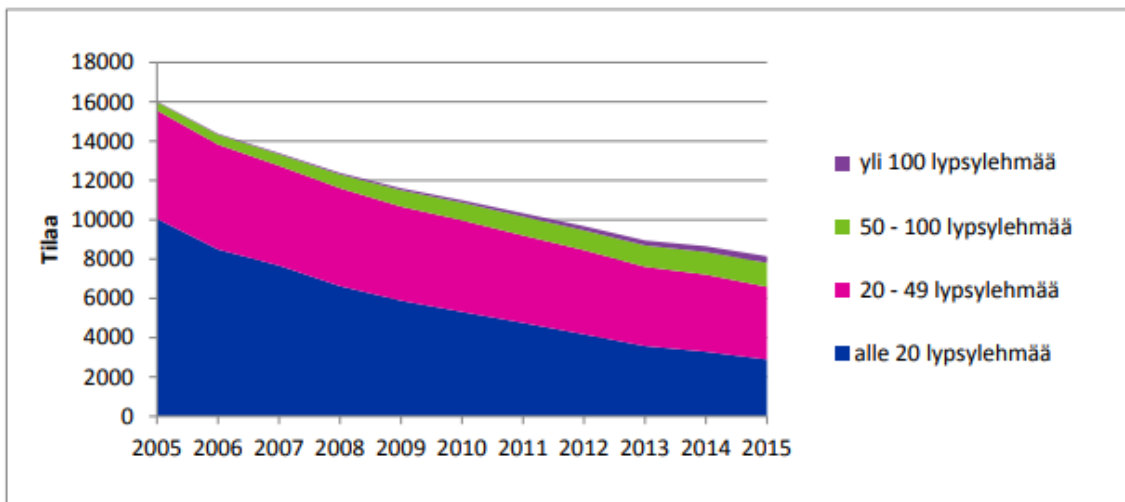


KUVIO 1. Maatalous- ja puutarhayritykset (Luonnonvarakeskus 2017a, viitattu 18.10.2017)

Suomessa maatalouden rakennemuutoksen yksi piirre on, että pienistä navetoista ollaan siirtymässä isompiin tuotantoyksiköihin ja samalla tilojen määrä vähenee. Näin voidaan huomata käyvän esimerkiksi lypsykarjataloudessa (kuvio 2). Lehmien määrä Suomessa on pysynyt tasaisena, mutta tilojen määrä on vähentynyt paljon. Muutoksen mahdollistaa se, että tilakoot ovat

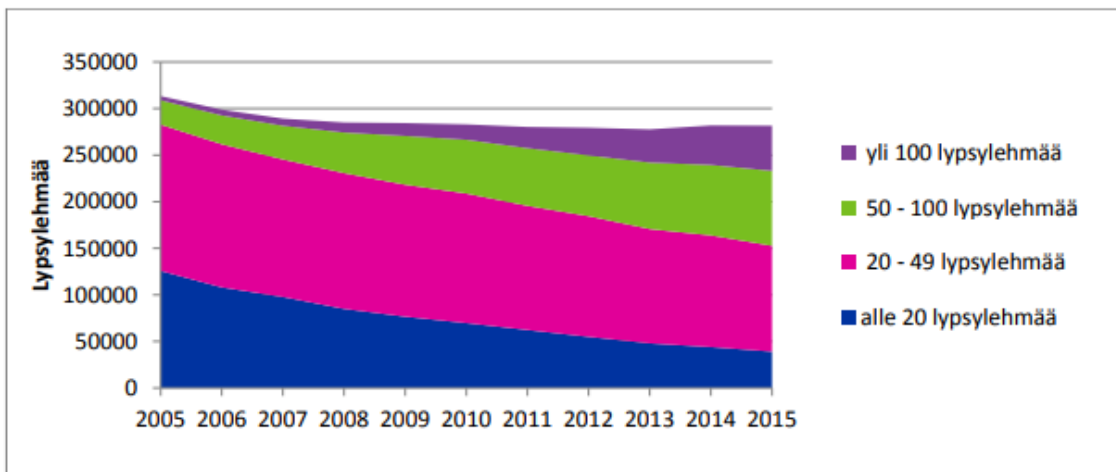
kasvaneet, jolloin suuret tilat paikkaavat pienten tilojen lopetuksen. Tilanteeseen voivat vaikuttaa myös nykyinen tuotannon tehokkuus, eläinten jalostus ja suotuisat olosuhteet. Lehmiä on jalostettu lypsämään enemmän maitoa, jolloin tietyn maitomäärän tuottamiseen ei tarvita niin paljon lehmiä kuin aikaisemmin.

Lehmien ruokintaa on tutkittu ja se on kehittynyt paljon, esimerkiksi aperuokinta on yleistynyt ja sillä on saatu hyviä tuloksia tuotannossa. Tuotantoa on tehostettu ja lehmien poikimaväliä on lyhennetty, jotta maidontuotanto pysyy hyvällä tasolla. Näillä asioilla on merkitystä siihen, millaisia maidontuotannon luvut ovat. Investointeja pidetään tärkeinä, koska pienien tuotantoyksiköiden määrän vähenemistä on kompensoitava. Ristiriitoja synnyttää se, että investointeja pitäisi tehdä, mutta samalla alan kannattavuus on heikko ja investointien tekeminen on hankalaa.



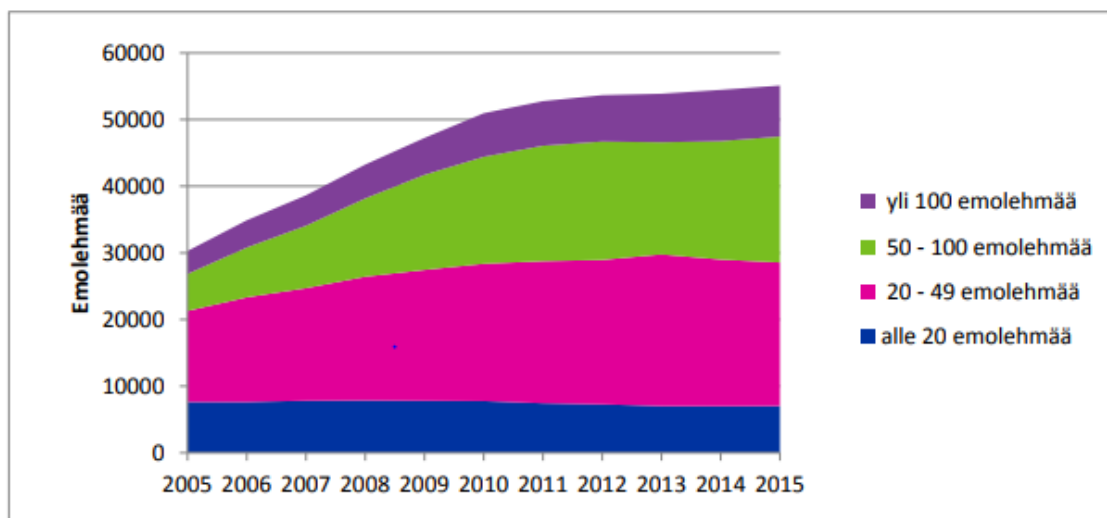
KUVIO 2. Lypsykarjatilojen lukumäärä 2005- 2015 tilakokoluokittain. (Lehtonen, Niskanen, Karhula & Jansik 2017, 14, viitattu 20.9.2017)

Kuviosta 3 voidaan nähdä, että Suomessa lypsylehmien määrä ei radikaalisti ole laskenut vuosien 2005 ja 2015 välillä. Vielä vuonna 2005 alle 20 lehmän tilat ovat muodostaneet ison osan Suomen lehmien kokonaismäärästä, mutta sen jälkeen alle 20 lehmän tilojen määrän lasku on ollut tasaista. 50–100 ja yli 100 lehmän tilat ovat lisääntyneet paljon vuoden 2010 jälkeen ja niiden lisääntyminen on paikannut lopettavien tilojen lehmien määrää.



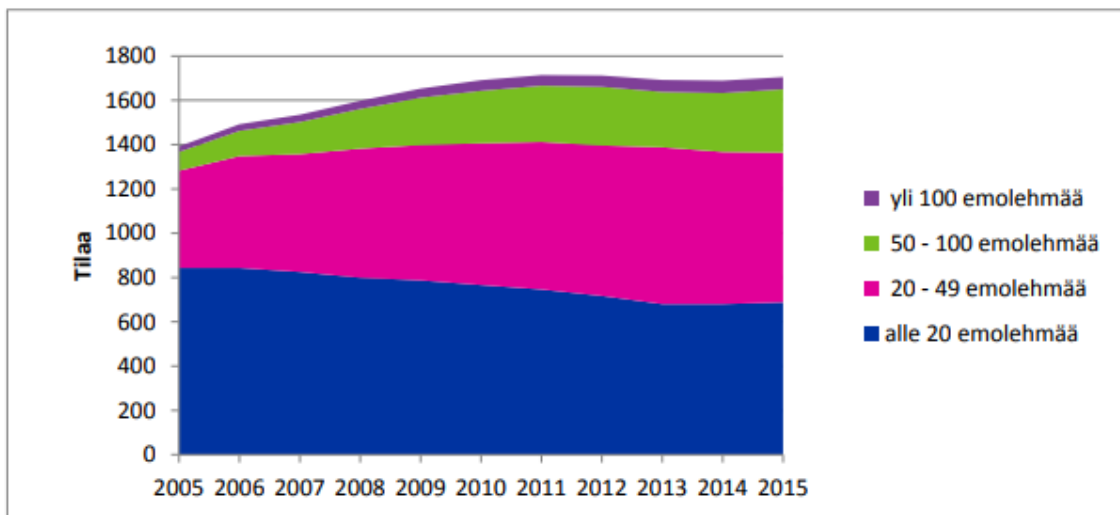
KUVIO 3. Lypsylehmien lukumäärä 2005–2015 tilakokoluokittain. (Lehtonen ym. 2017, 14, viitattu 20.9.2017)

Kuviosta 4 voidaan nähdä, että lihantuotannon puolella emolehmien määrä on noussut paljon vuodesta 2005. Määrällisesti eläimiä on eniten 20–49 eläimen tiloilla sekä 50–100 eläimen tiloilla.



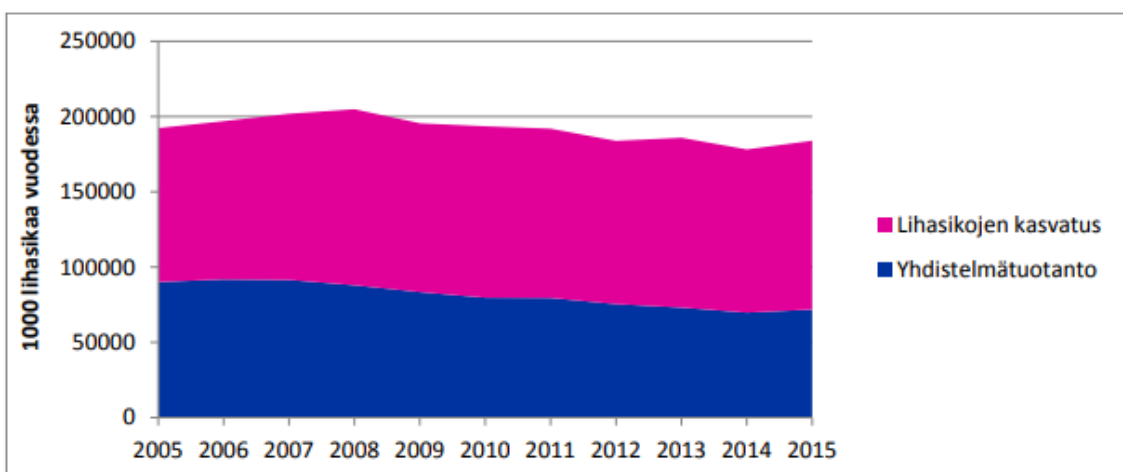
KUVIO 4. Emolehmien lukumäärä karjakokoluokittain. Lehtonen ym. 2017, 16, viitattu 19.10.2017)

Kuviosta 5 nähdään, että 50–100 emolehmän tilat ovat lisääntyneet paljon. Alle 49 emolehmän tiloja on ollut vuonna 2015 vielä huomattava osa, vaikka lukumäärä on mennyt kokoajan hieman alaspäin vuoden 2005 jälkeen (kuvio 5). Lasku ei kuitenkaan ole niin suurta kuin esimerkiksi lypsykarjan kohdalla.



KUVIO 5. Emolehmiä kasvattavien tilojen lukumäärä karjakokoluokittain. (Lehtonen ym. 2017, 16, viitattu 19.10.2017)

Vuonna 2016 sianlihaa tuotettiin yli 190 miljoonaa kiloa, joka on prosentin verran vähemmän kuin vuonna 2015 (Luonnonvarakeskus 2017c, viitattu 20.10.2017). 1350 tilaa harjoitti sikataloutta vuonna 2015 ja niistä 570 tilalla oli lihasikoja (Lehtonen ym. 2017, 18, viitattu 19.10.2017). Lihasikojen tuotantomäärät ovat pysyneet melko tasaisina. Kuviosta 6 voidaan havaita vuoden 2008 jälkeen pientä laskua. Yhdistelmätuotanto on vähentynyt hieman, mutta lihasikojen kasvatuksessa tuotettavat määrät ovat pysyneet tasaisina.



KUVIO 6. Lihasikojen kasvatus yhdistelmätuotantotiloilla ja pelkästään lihasikojen kasvatukseen erikoistuneilla tiloilla. (Lehtonen ym. 2017, 18, viitattu 19.10.2017)

Vuonna 2015 koko kansantalouden investoinneista maatalousinvestointien osuus oli 2,5% ja esimerkiksi elintarviketeollisuuden osuus oli 1,2%. Maatalouden investoinnit, kuten rakennukset,

koneet ja tuotantovälineet ovat yleensä pitkäikäisiä. Osa investoinneista saattaa tulla käyttöikänsä päähän jo alle kymmenen vuoden sisällä hankinnasta ja niihin saatetaan joutua tekemään peruskorjauksia, mutta pääasiassa käyttöikä on usein pitkä. (Lehtonen ym. 2017, 7, viitattu 18.9.2017.)

Maa- ja elintarviketaloudella on iso osuus koko tuotannon bruttoarvosta maakunnissa, esimerkiksi Etelä-Pohjanmaalla osuus prosentteina on noin neljännes, Kanta-Hämeessä, Pohjois-Karjalassa ja Etelä-Savossa prosenttiosuus on yli 10%. Investointien muutokset, kasvu tai väheneminen, johtavat välittömiin muutoksiin alueen taloudessa. Investoinnit vaikuttavat alueelle kohdistuviin rahavirtoihin, työllisyyteen, sekä verotuloihin. (Lehtonen ym. 2017, 8, viitattu 18.9.2017.) Investointien kasvu vaikuttaa positiivisesti ja väheneminen negatiivisesti. On selvää, että investoinneilla on merkitystä sekä maataloustuotantoon että niitä mahdollistaviin sidosryhmiin. Maakuntien tuotannon bruttoarvosta maa- ja elintarviketaloudella on suuri osuus, joten jos ne jäisivät pois, alueen tulot ja työllisyys vähenisivät suuresti, esimerkiksi Etelä-Pohjanmaalla osuus olisi neljänneksen.

3.2 Maatalouden rakennekehitys Pohjois-Savossa

Vuonna 2007 Pohjois-Savossa on ollut 1659 maitotilaa ja yhteinen maitomäärä on ollut 301,7 miljoonaa litraa. Tilojen määrä on lähtenyt hieman laskuun ja vuonna 2017 tilojen määrä oli 1070, josta sen ennustetaan vielä laskevan. Maitomäärä on kuitenkin hieman noussut ja ennuste vuoden 2017 kokonaismääräksi on 332,1 miljoonaa litraa. Naudanlihan tuotantomäärä on pysynyt melko tasaisena, mutta tilojen määrä on laskenut. Tilojen määrä vuonna 2007 oli 430 ja lihan tuotantomäärä 11 miljoonaa kiloa. Vuodelle 2017 tilojen määräksi oli kirjattu 312 ja lihan kokonaismäärän ennusteeksi 11,7 miljoonaa kiloa. (MTK 2017, 10, viitattu 19.9.2017.) Maitotilojen määrästä voidaan päätellä, että Pohjois-Savo on voimakkaasti maidontuotantoaluetta. Alueella on sama tilanne kuin muuallakin, pienet tilat lopettavat ja isoja tiloja tulee enemmän, jotka osaksi paikkaavat lopettavien tilojen aiheuttamaa tuotannon laskua.

Pohjois-Savon alueella sianlihan tuotantomäärät ovat laskeneet. Vuoden 2007 tuotantomäärä oli 5,8 miljoonaa kiloa ja tilojen määrä 74 kappaletta. Vuoteen 2017 määrät ovat laskeneet melko paljon. Tilojen määrä oli 40 kappaletta ja tuotannon arvio 3,7 miljoonaa kiloa vuodelle 2017. (MTK 2017, 11, viitattu 19.9.2017.)

Osa Pohjois-Savon maanviljelystä on luomua ja luomuviljelyn ala on lisääntynyt kokoajan. Luomutiloja alueella oli 334 vuonna 2015. Niistä 88 oli luomukotieläintiloja. Keskimääräinen koko tiloilla oli 44,6 hehtaaria. Valtakunnallisesti keskimääräinen koko oli 52,8 hehtaaria, joten Pohjois-Savossa lukema oli jonkin verran pienempi, luomutilat eivät ole niin isoja kuin muualla Suomessa. Vuonna 2015 luomussa on ollut 15 000 hehtaaria ja suurin osa peltoalasta on ollut nurmea. Viljoista merkittävin kasvi on ollut kaura ja sitä on tuotettu Pohjois-Savossa 1,5 miljoonaa kiloa vuonna 2015. (Luomu Pohjois-Savossa 2017, viitattu 27.9.2017.)

Maatiloilla investointihalukkuus on ollut kasvussa Pohjois-Savon alueella. Vuonna 2017, kolmas tukijakso on ollut melko vilkas ja investointihakemuksia on saapunut 53 kappaletta. Navettainvestointeja lypsykarjalle oli 9, joista 3 uusia navetoita ja lihakarjalle 4, yhteensä 13. Salaojituksia varten on tullut hakemuksia 11. Kasvihuonerakennuksiin hakemuksia oli 2 kappaletta ja energiatuotannon rakentamiseen 6 kappaletta. Loput hakemukset tulivat liittyen ympäristön tilaan, eläinten hyvinvointiin, tuotantohygieniaan ja maataloustuotteiden myyntikunnostukseen. (Ely-keskus 2017b, viitattu 19.9.2017.)

Vuonna 2016 neljännellä tukijaksolla investointihakemuksia tuli 40 ja haetun avustuksen määrä oli 3,3 miljoonaa euroa, joka oli toiseksi suurin Suomessa. Etelä-Pohjanmaalla se oli kaikista suurin. Investointihakemusten määrä oli jonkin verran pienempi kuin vuonna 2017, mutta silti luku on hyvä. Vuoden 2016 neljännen tukijakson hakemuksista kahdeksan kappaletta oli navettainvestointeja, kuusi lypsykarjatalouden rakennusta ja kaksi lihakarjanavetta. Kaikki eivät olleet uusien navetoiden investointeja, sillä mukana oli myös muutama peruskorjaushakemus. Neljännen tukijakson loppuun mennessä aloitustukea oli hakenut 18, joista karjatilalle aikovia oli vain viisi kappaletta. Marjanviljely on kiinnostanut nuoria ja aloitustukea hakeneista puolet on marjatilaille. (Ely-keskus 2016, viitattu 28.9.2017.)

ProAgria on tehnyt vuonna 2016 maitotilabarometrin Itä-Suomen alueelta, jonka mukaan Pohjois-Savossa 18% maitotiloista aikoo lopettaa ennen vuotta 2020. Tiloista noin 26% aikoo jatkaa vähintään vuoteen 2030 asti ja 21% ei osaa sanoa arviota. Tilasto on tehty koko Itä-Suomen alueelta, joten kokonaisuudessaan se ei vastaa Pohjois-Savon tilannetta, mutta arvioita voi tehdä sen perusteella. Suurin osa vastaajista (53%) on kuitenkin ollut pohjois-savolaisia. Kyselyyn vastanneet ovat arvioineet maidontuotannon mahdollisuudet. Vastaajista 21% on arvioinut, että mahdollisuudet ovat hyvät. Vastaajista 48% on arvioinut mahdollisuudet kohtuullisiksi ja noin 27%

on vastannut, että mahdollisuudet ovat heikot. 4% ei ole ottanut kantaa asiaan. Menestystekijöiksi on sanottu koulutus ja ammattitaito, karja, pellot ja velattomuus tai talous. Kehitystä rajoittaviksi tekijöiksi on kirjattu velka ja kannattavuus, pelto sekä jatkajan puuttuminen tai työvoima. Huono kannattavuus on ollut vastaajilla suurimpana syynä lopettamispäätökseen, muita asioita ovat työn suuri sitovuus, oma terveys ja jaksaminen sekä eläköityminen. (Itä-Suomen maitotilabarometri 2016, viitattu 21.9.2017.)

ProAgrian tekemässä maitotilabarometrissä Itä-Suomen alueelle, on kysytty arviota kannattavan maitotilan koosta ja siitä, minkä kokoista tilaa vastaajat olisivat valmiita hoitamaan. Keskiarvojen mukaan kannattavan tilan pellon koko olisi 130 hehtaaria ja lypsylehmiä olisi 152 kappaletta. Vastaajat olisivat valmiit hoitamaan keskimäärin 140 hehtaarin kokoista ja 107 lehmän lypsykarjatilaa. (Itä-Suomen maitotilabarometri 2016, viitattu 23.9.2017.)

Kannattavan koon arvio on isompi kuin vastaajien valmius. Maatalouden rakenne on muuttumassa ja tullaan väistämättä siihen, että tilakoon muutoksen myötä myös muut asiat muuttuvat. Nykyisten suurenevien tilojen kohdalla on tärkeää ottaa huomioon niiden yritysmuoto ja yrityksen johtaminen.

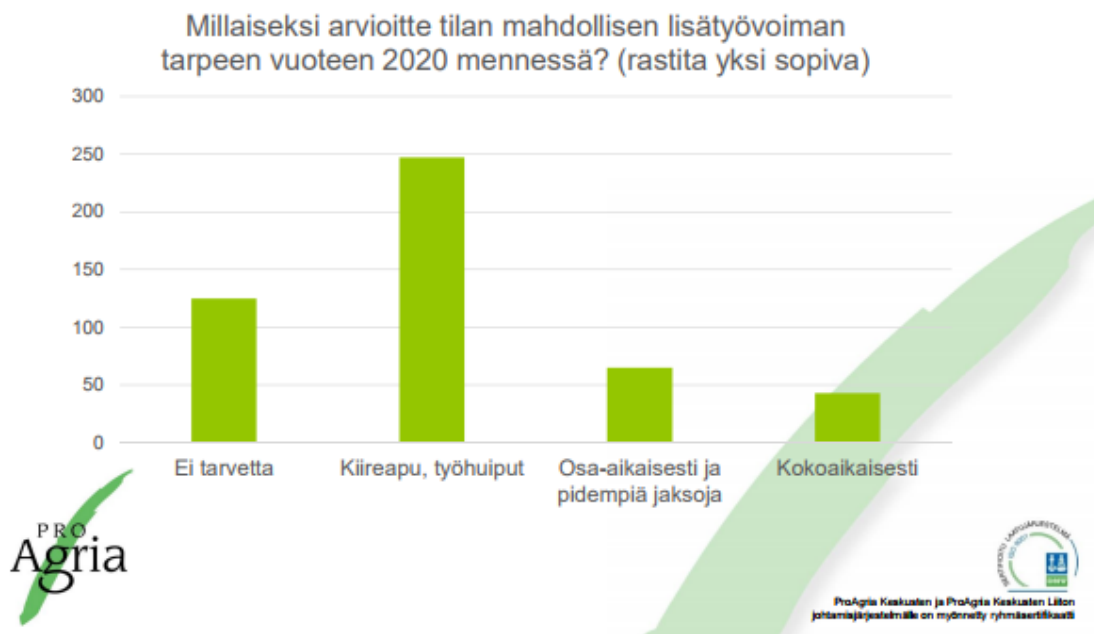
3.3 Ulkopuolisten palveluiden ja työvoiman käyttö

Pienet tilat vähenevät ja jäljelle jäävät tilat ovat isoja. Nämä maatilat laajentavat toimintaansa ja koneellistumisen avulla karjan määrää voidaan lisätä. Tilat saattavat tarvita tämän vuoksi enemmän palkattua työvoimaa ja todennäköisesti urakoinnin ja palkatun työvoiman käyttö erityisesti sesonkiaikoina lisääntyy tilojen kasvun myötä. (Luonnonvarakeskus 2016, viitattu 15.11.2017.)

Vuonna 2016 tiloilla muun yritystoiminnan parissa, työskenteli 22 000 ihmistä, joista 7500 oli palkattua työvoimaa, puolet viljelijöitä ja yhtymien osakkaita sekä loput perheenjäseniä. Muuta yritystoimintaa harjoitti noin 28% maatalous- ja puutarhayrityksistä vuonna 2016. (Luonnonvarakeskus 2017d, viitattu 15.11.2017.) Tämä kertoo siitä, että maataloilla harjoitetaan muutakin yritystoimintaa kuin perinteistä maataloutta ja se on omalta osaltaan lisännyt työpaikkojen määrää ja palkatun työvoiman käyttöä.

Urakointipalveluita käytetään kokoajan enemmän. Sen tuomia hyötyjä ovat esimerkiksi oman työn väheneminen. Tilojen ei myöskään tarvitse välttämättä sijoittaa niin suuria rahasummia uusiin koneisiin, koska urakoitsija tuo omat koneensa. Tulevina vuosina urakoitsijoiden käytön odotetaan lisääntyvän entisestään, koska sillä voidaan helpottaa omaa työmäärää. Lietteenlevitys ja säilörehun korjuu ovat yleisimmät urakoitsijan työt. Tilastoitua tietoa urakointipalveluiden käytöstä ei ole, mutta ProAgrian Taloustietopankin avulla kehityksen suuntaa on voitu arvioida. Tiloilla, jotka ovat mukana Taloustietopankissa urakointipalveluihin on käytetty keskimäärin 18144 euroa vuonna 2016. Vuonna 2011 summa on ollut 7507 euroa. (Koneurakoitsijoiden käyttö maataloilla on jatkuvassa kasvussa 2017, viitattu 14.11.2017.)

Itä-Suomen alueella maitotilabarometrin (Itä-Suomen maitotilabarometri 2016) mukaan maataloilla lisätyövoiman tarve on suurin työhuippujen aikana (kuvio 7). Työvoiman tarve osa-aikaisesti ja pidempiä jaksoja, sekä kokoaikaisesti on vähäinen. Lisäksi suurella osalla vastaajista ei ole lainkaan tarvetta lisätyövoimalle. Kyselyyn vastanneiden tilojen kokoja ei selvinnyt kyselyssä, joten ei voida päätellä onko esimerkiksi työvoiman tarve Itä-Suomen alueen tiloilla riippuvainen tilan koosta.

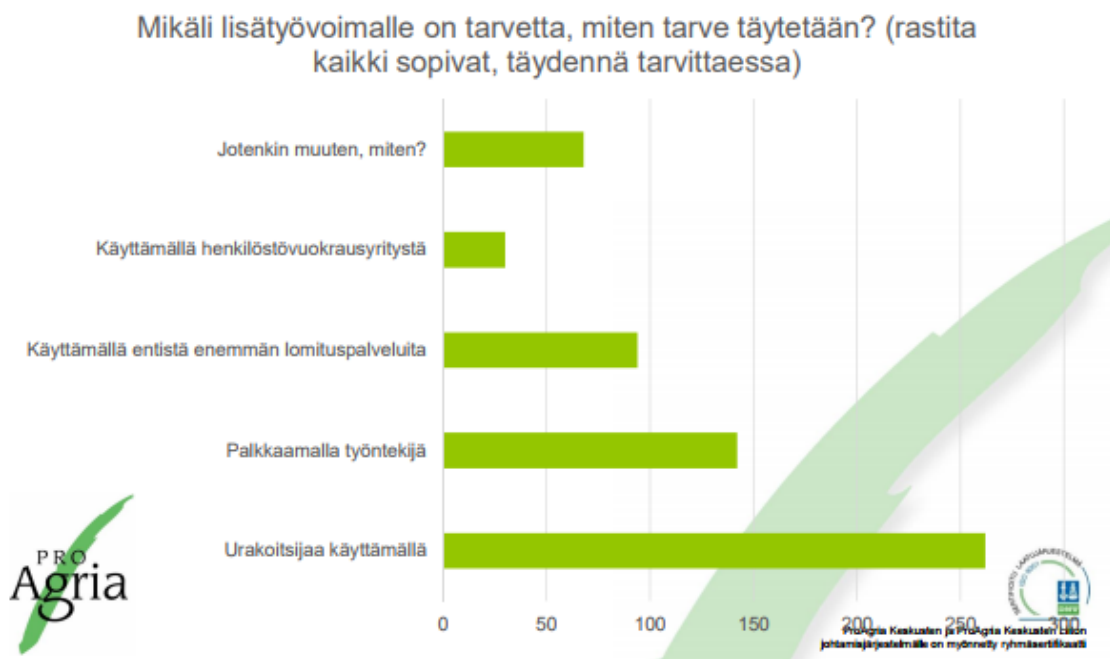


KUVIO 7. Lisätyövoiman tarve (Itä-Suomen maitotilabarometri 2016, viitattu 10.11.2017)

Barometrin kyselyyn vastanneet tilat aikovat käyttää urakoitsijoita paljon (kuvio 8), myös työntekijän palkkaaminen sekä lomituspalveluiden käyttö on vastaajien keskuudessa suosittua. Urakoitsijan

käytön lisäämiseen vaikuttaa aikaisemmin todetut syyt, kuten tilakoon kasvaminen ja oman työn vähentäminen.

Työntekijän palkkaaminen on lomituspalveluita suositumpaa. Työntekijän palkkaamisella voidaan hyötyä siten, että saman työntekijän ollessa tilalla töissä hän voi tuntea talon tavat ja työt vielä paremmin kuin lomittaja, vaikka lomittaja olisi lomittanut tilalla usein. Tilallisten on ehkä helpompaa antaa hyvälle työntekijälle myös enemmän vastuuta, sillä työntekijä on osa tilan työyhteisöä.



KUVIO 8. Lisätyön tarve, miten tarve täytetään? (Itä-Suomen maitotilabarometri 2016, viitattu 10.11.2017)

4 KYSELYN TOTEUTUS

Työssä on tarkoitus selvittää maatilojen sukupolven- ja omistajanvaihdoksen onnistumista Pohjois-Savon alueella ja sitä, millainen on edellisellä ohjelmakaudella aloitustukea saaneiden tilojen nykytilanne, ja mitkä ovat heidän tulevaisuuden suunnitelmansa. Lisäksi on tarkoitus kartoittaa, millaisena tilalliset näkevät oman tilansa kehittymisen mahdollisuudet. Työssä analysoidaan sukupolvenvaihdoksen onnistumista ja selvitetään sukupolven- ja omistajanvaihdosten mahdollisia ongelmakohtia ja kompastuskiviä sekä sitä, onko vaihdoksen sujumisella ollut vaikutusta tilan toimintaan ja kehittämiseen myöhemmin.

Tavoitteena on ottaa selvää, millaisia muutoksia maataloustuotannossa tapahtuu lähitulevaisuudessa Pohjois-Savon alueella, aikovatko tilat investoida ja mitä tukea investointien tekemiseen tarvitaan. Tarkoituksena on lisäksi kartoittaa ja tutkia sitä, millaisena tuotannon vahvuus pysyy Pohjois-Savon alueella tulevaisuudessa.

Opinnäytetyössä keskitytään omistajanvaihdoksen onnistumiseen ja siihen liittyviin parannustarpeisiin ja tilojen tulevaisuuden suunnitelmiin. Työstä on jätetty pois tarkempi perehtyminen sukupolven- tai omistajanvaihdokseen, tai siihen liittyviin taloudellisiin seikkoihin. Nämä aiheet on jätetty pois, jotta työmäärä ei kasvaisi kohtuuttomasti tai jäisi pintapuoliseksi ja opinnäytetyöstä saadaan 15 opintopisteen arvoinen. Työ on tehty maataloustuottajien näkemyksiä, kokemuksia ja mielipiteitä hyödyntäen. Opinnäytetyöllä saatiin arvokasta tietoa siitä, miten sukupolvenvaihdokset saadaan tulevaisuudessa onnistumaan entistä paremmin.

4.1 Kyselyn menetelmät

Opinnäytetyö oli kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimus. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa selvitettiin lukumääriin ja prosenttiosuuksiin liittyviä kysymyksiä, jotka edellyttävät riittävän suurta otosta. Asioiden välisiä riippuvuuksia selvitettiin ja niitä on kuvattu työssä numeerisesti. Työssä käytettiin kvantitatiiviselle tutkimukselle ominaista tutkimustapaa eli lomakekyselyä, joka tehtiin webropol-työkalulla internetissä. Internetissä suoritettavalla kyselyllä saatiin vastauksia nopeasti. (Heikkilä 2014, viitattu 24.10.2017.)

Kohderyhmälle eli viime ohjelmakaudella Pohjois-Savossa aloitustukea saaneille tilallisille lähetettiin sähköpostilla linkki sähköiseen kyselylomakkeeseen. Kysely lähetettiin 244 sähköpostiosoitteeseen ja osoitteet saatiin Pohjois-Savon ELY-keskuksesta. Osa sähköposteista ei mennyt perille, mutta puhelimitse saatiin selvitettyä uusia sähköpostiosoitteita. Muistutuksia laitettiin kahdesti, jotta vastauksia saatiin lisää. Vastauksia saatiin 66 kappaletta, jolloin vastausprosentti on noin 27%. Vastausprosenttia voidaan pitää kohtuullisen hyvänä, koska verkkokyselyissä se monesti voi jäädä alhaiseksi, jopa alle 20%. Kyselyyn vastanneista suurin osa on maitotiloja, toiseksi eniten oli kasvintuottajia.

Kyselylomakkeen kysymykset olivat sekä avoimia että strukturoituja kysymyksiä. Suurimmassa osassa kysymyksistä oli määrätty vastausvaihtoehdot, mutta mukana oli muutamia kysymyksiä, joihin vastattiin avovastauksella. Avoimilla vastauksilla toivottiin kyselyyn lisäarvoa, jolloin vastaajien oma mielipide, kokemus ja näkemys tulisi vahvemmin esille. Monivalintakysymyksissä pyrittiin yksiselitteisyyteen, jotta tulokannan varaa ei jäisi vastauksien analysointivaiheessa.

4.2 Kyselyn aihepiirit

Kyselylomakkeessa oli kokonaisuudessaan 34 kysymystä, mutta kukaan vastaajista ei vastannut jokaiseen kysymykseen. Vastaukset oli luokiteltu vastaajien mukaan, tuotantosuunnittain ja lopettajille oli eri kysymyksiä. Lopettajat vastasivat 12 kysymykseen. Vastaajat, joilla ei ollut aikomuksena lopettaa maanviljelyä, vastasivat 27 kysymykseen. Viljatilat vastasivat 26 kysymykseen. Lisäksi lopussa oli kaikille yhteisesti arvontaan osallistuminen ja kyselyn vapaa sana. Kysely koettiin heti alussa pitkäksi, mutta kysymykset eivät kuitenkaan olleet kovin työläitä tai paljon miettimistä vaativia.

Kyselylomakkeen alussa kysyttiin taustatietokysymyksiä vastaajien kategorisoimiseksi. Perustietoihin kuuluivat esimerkiksi asuinpaikkakunta, ikä aloittaessa, tilan aloitusvuosi ja päätuotantosuunta. Vastaajat vastasivat anonyymisti, jolloin tuloksia ei voida yhdistää vastaajiin. Kysymyksien aihepiirit olivat sukupolvenvaihdoksen onnistuminen, kehittämisaikeet, rajoittavat ja kehitystä edistävät tekijät, peltoalan ja tuotannon vahvuuden mahdollinen muutos sekä tilallisten jaksaminen ja työmäärä tilalla.

4.3 Luotettavuuden arviointi

Kyselyn luotettavuutta ja onnistumista arvioidaan validiteetillä ja reliabiliteetillä, joita tutkimuksissa käytetään luotettavuuden mittareina. Tutkimuksen reliabiliteetti kuvaa tutkimuksessa käytettyjä menetelmiä. Se on hyvä, jos tutkimus on toistettavissa samankaltaisin tuloksin, otos on tarpeeksi suuri ja edustava sekä tulosten käsittely on virheetöntä. Validiteetti tarkoittaa sitä, että keskimäärin tutkimus antaa oikeita vastauksia ja mittaa tutkimuksen kannalta oikeita asioita, se kertoo tutkimuksen tulosten luotettavuudesta. Tutkimus on validi, mikäli kysymykset ovat olleet oikeita ja yksiselitteisiä, perusjoukko on määritelty selkeästi sekä vastausprosentti korkea. (Heikkilä 2014, viitattu 17.11.2017.) Kyselylomake suunniteltiin siten, että helpot taustakysymykset olivat alussa, jotta vähän vaikeammat kysymykset eivät vähentäneet mielenkiintoa kyselyyn vastaamista kohtaan ja vastauksista saatiin mahdollisimman luotettavia. Toimeksiantaja oli mukana kyselylomakkeen luonnissa, jotta saatiin myös heille merkityksellistä tietoa selville. Kyselyn luotettavuutta lisäsi se, että kysely testattiin muutamilla kohderyhmään kuuluvilla henkilöillä sekä asiantuntijoilla ja aihepiiristä ymmärtävillä henkilöillä. Kysely laitettiin kommentoitavaksi ennen julkistamista. Kommentoinnin jälkeen kyselyä muokattiin vielä.

Kyselylomake eteni loogisesti ja saman aihealueen kysymykset laitettiin samalle sivulle ja numeroitiin. Lomake oli melko pitkä, mutta vastauksissa ei ollut huomattavissa väsymistä tai kesken jätettyjä täyttöjä. Avoimia kysymyksiä käytettiin harkiten, pääpaino oli stukturoiduissa kysymyksissä ja niistä saatavissa tuloksissa. Avoimilla kysymyksillä pyrittiin saamaan lisäarvoa sekä laajempaa näkemystä asiaan.

Kyselylomakkeesta pyrittiin tekemään yksiselitteinen ja ymmärrettävä, jotta oli mahdollista tavoitella luotettavia tuloksia. Muutaman kysymyksen kohdalla oli kuitenkin mahdollista tulkita kysymystä eritavoin. Esimerkiksi työmäärää kartoitettaessa kysyttiin käytettävissä olevan työvoiman määrää. Kysymyksessä ei eritelty, täytyikö yrittäjät laskea mukaan, vai pelkät ulkopuoliset työntekijät, joten jokainen vastaaja on tulkinut asian omalla tavallaan. Kysymystä olisi pitänyt hieman tarkentaa, jotta tältä ongelmalta olisi välttytty. Joidenkin vastaajien kohdalla ongelma oli eläinyksiköiden ilmoittamisen kohdalla. Kysymyksessä kysyttiin eläinyksiköitä ja muutamat vastaajat olivat ilmoittaneet eläinten määrän eläinyksiköiden sijasta. Pääpiirteittäin kyselylomake oli toimiva ja sillä saatiin hyviä, käytettävissä olevia tuloksia.

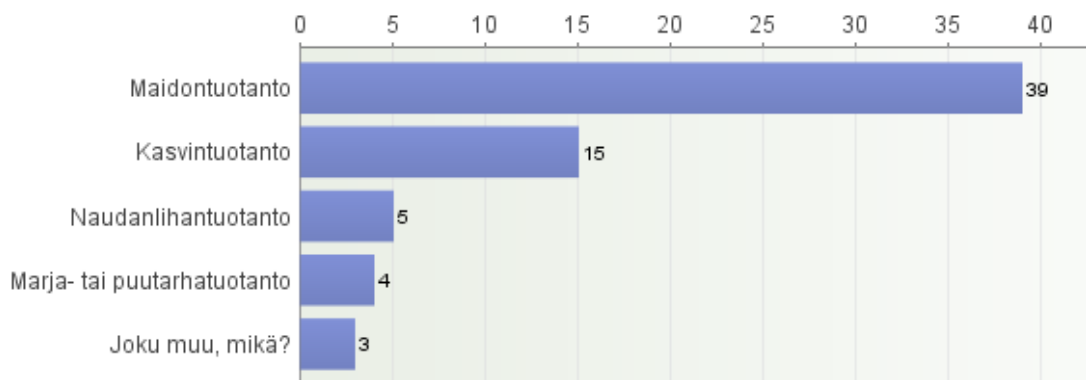
Tuloksia tarkastellessa huomattiin, että tulokset vahvistivat oletettuja tuloksia. Tulokset olivat käyttökelpoisia, mutta niiden perusteella ei voida yleistää. Vastausprosentti oli melko hyvä, mutta se olisi voinut olla korkeampikin. Vastaajien määrä ei kuitenkaan ollut suuri, joten kyselystä saadut vastaukset eivät kerro koko totuutta. Vastauksien käsittely oli helppoa ja esimerkiksi tietojen käsittelyn riskit oli minimoitu, koska niitä ei tarvinnut itse siirtää, sillä ne oli kerättyinä samaan paikkaan webropol-alustalle, josta saatiin raportit helposti.

5 TULOKSET

5.1 Perustiedot ja vastaajat

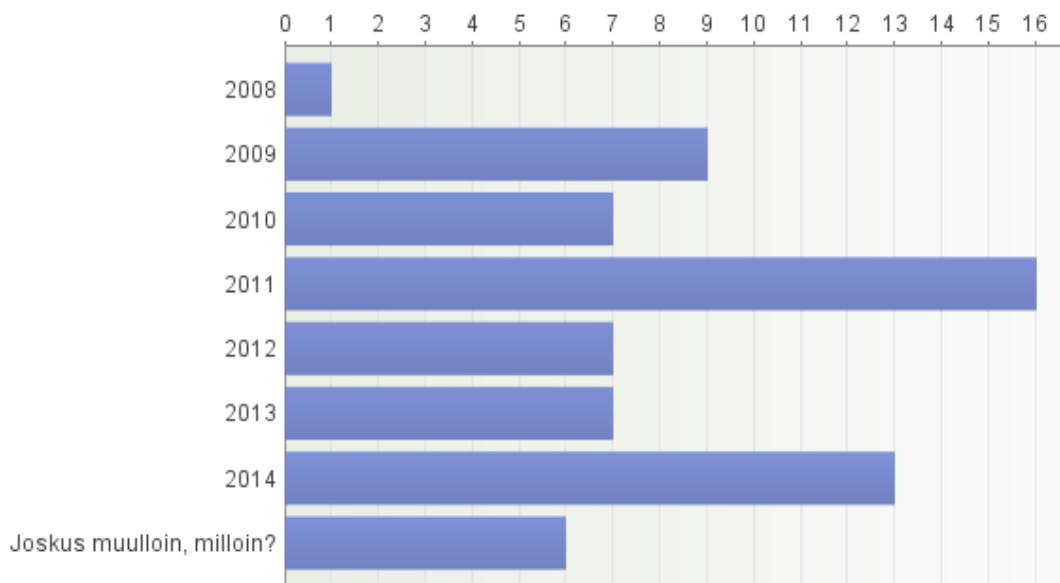
Kysely lähetettiin sähköisenä 244 tilalliselle ja siihen vastasi 66 henkilöä. Vastausprosentti oli 27%. Vastaukset on esitelty siten, että vastaajien nimettömyys säilyy, joten kaikkia vastauksissa ilmenneitä asioita ei ole tuloksissa käsitelty. Tuloksissa puhutaan sukupolven- ja omistajanvaihdoksista pelkän sukupolvenvaihdoksen sijaan, sillä osa vastaajista on hankkinut tilansa muulla tavalla kuin perinteisellä sukupolvenvaihdoksella. Aloitussavustuksen saaminen on mahdollistettu myös muille kuin sukupolvenvaihdoksen tehneille.

Kyselyn alussa oli vastaajien kategorisoimiseen tarkoitettuja perustietokysymyksiä. Kuviossa 9 näkyvät vastaajien tuotantosuunnat lukumäärittäin. Tuotantosuunnista yleisin oli vastaajien keskuudessa maidontuotanto. Muita tuotantosuuntia olivat muun muassa kuivaheinän tuotanto, emolehmä- sekä lammastalous, mutta esimerkiksi sikatalouksia tai erikoiskasvintuottajia ei vastaajien joukossa ollut yhtään.



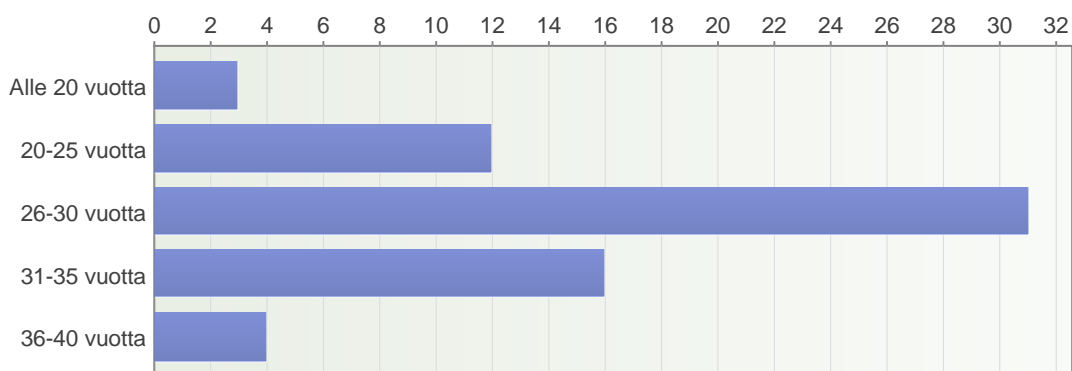
KUVIO 9. Tilojen tuotantosuunnat (n=66)

Tilanpidon aloittamiseen (kuvio 10) tuli monia vastauksia joskus muulloin -kohtaan. Siihen vastanneet olivat aloittaneet tilanpidon vuonna 2015, mikä on mahdollista, jos aloitustuki on kuitenkin myönnetty aikaisemmin edellisen ohjelmakauden aikana. Vastaajista suurin osa on aloittanut tilanpidon vuosina 2011 tai 2014. Muille vuosille aloittajat ovat jakautuneet tasaisesti.



KUVIO 10. Tilanpidon aloittajien määrät eri vuosina (n=66)

Kuviosta 11 selviää aloittajien ikäjakauma. Harva on aloittanut tilanpidon alle 20-vuotiaana. Vastaajista 47% on ollut 26–30-vuotiaita aloittaessaan tilanpidon. Seuraavaksi suurin ikäryhmä on ollut 31–35-vuotiaat, joita on ollut 24%. Aloitustuen saaminen edellyttää yli 18 vuoden ikää ja alle 41 vuoden ikää, joten sitä vanhemmat, eivät voi saada aloitusavustusta. Suurin osa kyselyyn vastanneista on kuitenkin tehnyt sukupolvenvaihdoksensa nuoremmalla iällä.

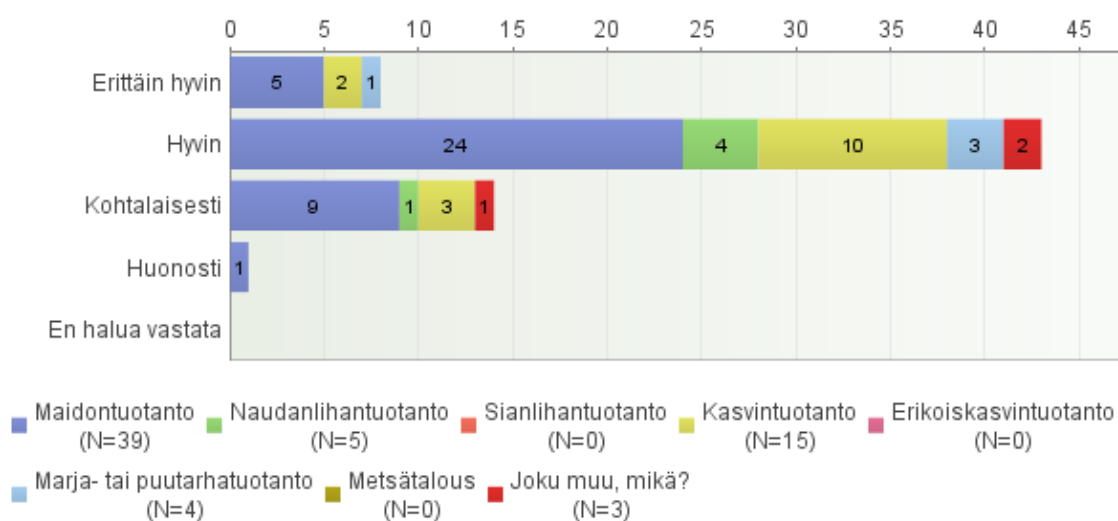


KUVIO 11. Tilanpidon aloittamisikä (n=66)

5.2 Sukupolven- tai omistajanvaihdoksen onnistuminen

Suurimmalla osalla vastaajista sukupolven- ja omistajanvaihdokset olivat onnistuneet viime ohjelmakaudella hyvin (kuvio 12). Vain yhdellä vastaajalla on vastauksen mukaan mennyt

huonosti. Aineistoa tutkiessa selvisi, että sukupolven- tai omistajanvaihdoksen onnistuminen ei ollut riippuvainen tuotantosuunnasta.



KUVIO 12. Sukupolvenvaihdosten onnistuminen tiloilla tuotantosuunnittain (n=66)

Jonkinlaisia alueellisia eroja oli nähtävillä, esimerkiksi Kiuruvedellä ja Iisalmessa oltiin yksimielisesti sitä mieltä, että sukupolven- tai omistajanvaihdokset olivat sujuneet hyvin tai erittäin hyvin. Nilsiässä ja Vieremällä vaihdokset olivat vastauksien perusteella menneet keskimäärin huonommin. Vastauksista ei kuitenkaan löytynyt viitteitä siitä, että huonosti mennyt sukupolven- tai omistajanvaihdos oli tilan sijainnista johtuvaa. Vaihdos oli koettu huonoksi yleisimmin siitä syystä, että tilan kehitys on jäänyt jälkeen tai taloudelliset lähtökohdat olivat heikot. Avoimissa vastauksissa kävi ilmi, että eräässä tapauksessa sukupolvenvaihdoksessa mukana ollut neuvoja oli vaihtunut vaihdoksen aikana, joten se oli hankaloittanut asioiden hoitamista.

Avoimilla vastauksilla saatiin paljon tietoa siitä, miten sukupolven- ja omistajanvaihdokset olivat sujuneet ja mitä asioita vastaajilla oli niistä jäänyt mieleen. Sukupolvenvaihdosprosessi oli helppo, jos siitä oli päästy helposti yhteisymmärrykseen jatkajan ja luopujan sekä muun perheen välillä. Erittäin hyvistä tai hyvistä lähtökohdista aloittaneet viljelijät nostivat tilan velattomuuden ja hyvän kunnan tärkeäksi jatkaessaan tilaa. Toimintaa oli ollut helppo lähteä lisäämään ja kehittämään, jos peltoa oli riittävästi ja koneet ja laitteet olivat toimivia. Tärkeänä pidettiin myös koulutusta ja työkokemusta.

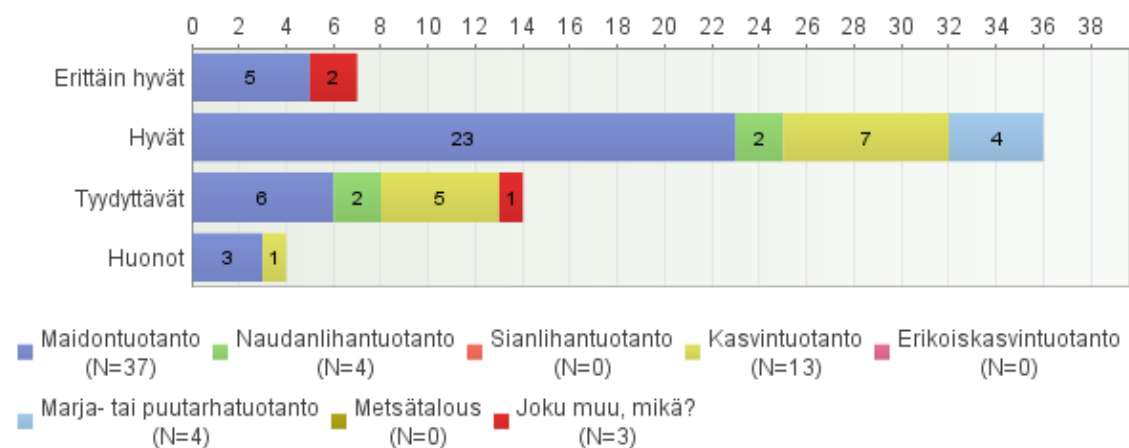
Sukupolven- tai omistajanvaihdosta on hankaloittanut vaihdoksen ajatellun ajankohdan aikaistuminen, on esimerkiksi voinut sattua kuolemantapaus, jolloin siihen ei ole osattu varautua.

Oman yksityiselämän yllättävät muutokset tai hankaluudet olivat myös vastaajien mukaan vaikuttaneet tilan jatkamiseen.

Erityisen hankalana koettiin se, että sukupolvenvaihdoksen luopuja on jäänyt tilalle asumaan vaihdoksen jälkeen. Investoinnit nousivat myös kyselyn vastauksissa hyvin isoon rooliin. Jatkaminen oli haastavampaa, jos tilan tarvittavat investoinnit olivat jääneet tekemättä, jolloin koneet sekä rakennukset olivat huonokuntoisia aloituksen jälkeen. Mahdollisesti navettaa ei ollut korjattu tai tuotantorakennus ei ole ollut lainkaan tätä päivää ja oli heti pitänyt rakentaa uusi. Alkua oli voinut hankaloittaa myös taloudelliset asiat, esimerkiksi tilan taloudellinen tilanne on voinut olla heikko.

5.3 Tilojen kehitysnäkymät

Vastaajat ovat suurimmaksi osaksi nähneet tilansa kehittämismahdollisuudet tulevaisuudessa positiivisina (kuvio 13). Ristiintaulukoinnissa ei ollut havaittavissa, että sukupolvenvaihdoksen onnistuminen olisi kytköksissä tilan kehittämismahdollisuuksiin.



KUVIO 13. Millaisena tilalliset näkevät tilan kehittämismahdollisuudet (n=61)

Tuotantosuunnittain tarkastellessa marja- ja puutarhatuotannon harjoittajat näkivät mahdollisuutensa hyvinä. Maidontuotannossa mahdollisuudet olivat vastaajien mukaan keskimäärin hyvät, mutta vastauksia on myös muilla arvosanoilla. Maidontuotannossa tilanne tiloilla oli erilainen, mukana oli sekä pieniä että isoja tiloja ja se on voinut vaikuttaa siihen, miksi vastaajat näkivät kehittämismahdollisuutensa erilaisina: toisten mielestä kehittämismahdollisuudet olivat hyvät ja toisten mielestä huonot. Kasvintuotajien näkemykset kehittämiseen olivat yleisimmin

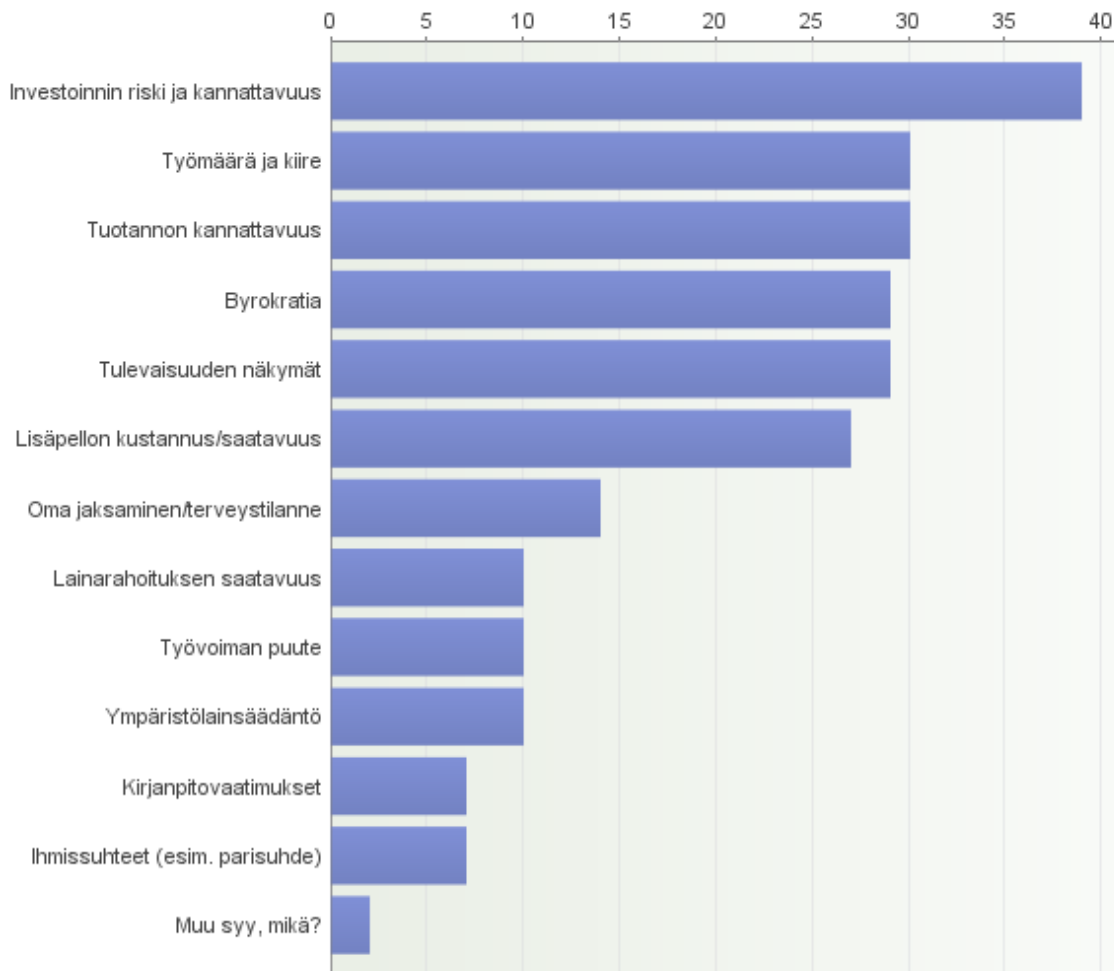
joko hyvät tai tyydyttävät. Naudanlihantuottajat näkivät kehittämismahdollisuutensa joko hyvinä tai tyydyttävinä.

Avoimissa vastauksissa kävi ilmi, että vastaajien mukaan tilan kehittämistä mahdollistavat muun muassa satotason nostaminen, jolloin saadaan enemmän satoa korjattua samalta alueelta kuin aikaisemmin ja ei ole välttämätöntä hankkia lisää peltoalaa. Tilojen hyvä taloudellinen tilanne edistää myös kehittämistä. Vastauksissa nousi myös esille yhteistyö ja muiden auttaminen, joka voisi helpottaa myös oman tilan kehittämistä.

Tilallisten terveydelliset ja taloudelliset asiat hidastavat tilan kehittämistä. Haasteita on erityisesti pellon hankinnassa. Peltoa on vaikea saada lisää edullisesti ja se tulee lähes jokaisessa vastauksessa esille. Vastauksista kävi myös esille se, että tukiviljelyä tulisi rajoittaa, jolloin olisi ehkä mahdollista saada peltoalaa oikeaan viljelykäyttöön. Kehittämismahdollisuutensa huonoina näkevien tilojen kohdalla korostuu heikompi taloudellinen tilanne, mielenkiinnon puute ja epävarmat tulevaisuuden näkymät.

5.3.1 Kehitystä rajoittavat tekijät

Kyselyssä kysyttiin tekijöitä, jotka rajoittavat tilan kehittämistä. Vastaajien mukaan Pohjois-Savossa tilan kehittämistä rajoittavia tekijöitä ovat kuviossa 14 näkyvät asiat. Suurimmaksi rajoittavaksi tekijäksi vastaajat nimesivät investoinnin riskin ja kannattavuuden. Muita syitä olivat ilmasto ja työntekijän palkkaamisen kannattamattomuus. Itä-Suomen maitotilabarometrissä kehitystä rajoittavia asioita tuloksissa olivat velka ja kannattavuus, pelto sekä jatkajan puuttuminen tai työvoima. Tuloksia verrattaessa huomattiin, että kannattavuus ja pelto toistuvat molemmissa selvityksissä.



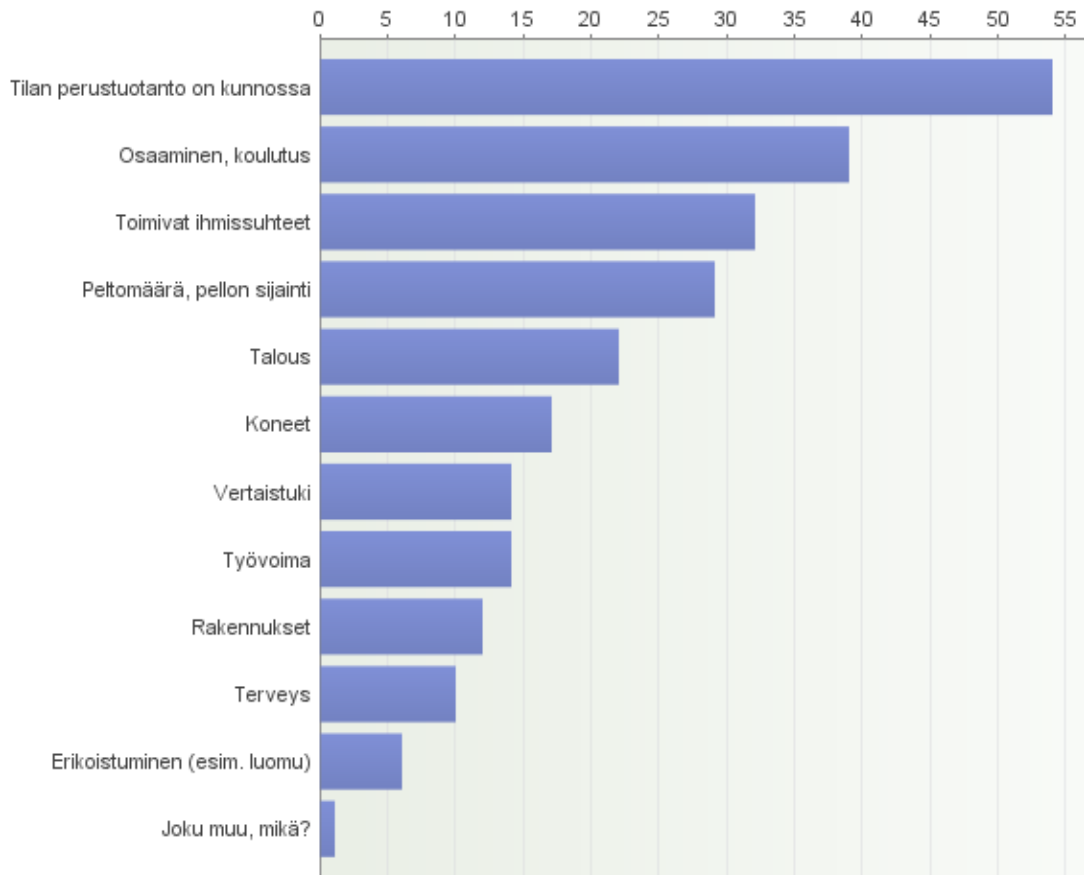
KUVIO 14. Kehitystä rajoittavat tekijät (n=61)

Kehitystä rajoittavat tekijät olivat jokaisella tuotantosuunnalla samankaltaiset, mutta maidontuotannon kohdalla byrokrazia, tulevaisuuden näkymät ja lainarahoituksen saatavuus nousivat korkeammalle sijalle kuin muilla tuotantosuunnilla.

5.3.2 Kehitystä edistävät tekijät

Tilan kehittämistä ajatellen vastaajat arvioivat, mitkä asiat ovat tulevaisuuden menestystekijöitä heidän omalla tilallaan (kuvio 15). Suurimmalle sijalle nousi tilan perustuotannon kunnossa olo. Koulutuksella ja osaamisella koettiin myös olevan tärkeä merkitys. Ihmissuhteet nousivat edistävissä tekijöissä korkealle sijalle. Positiivista oli se, että ihmissuhteilla oli vähäinen arvo kehitystä rajoittavissa tekijöissä, jolloin ne eivät ainakaan ole rajoittamassa kehitystä ja tästä voidaan päätellä, että tilallisilla ihmissuhteet ovat kunnossa, mikä on tärkeää jaksamisen kannalta.

Kasvintuotantotiloilla koneiden merkitys menestystekijänä oli toiseksi tärkein, osaaminen ja koulutus sen sijaan eivät olleet niin korkealla sijalla.



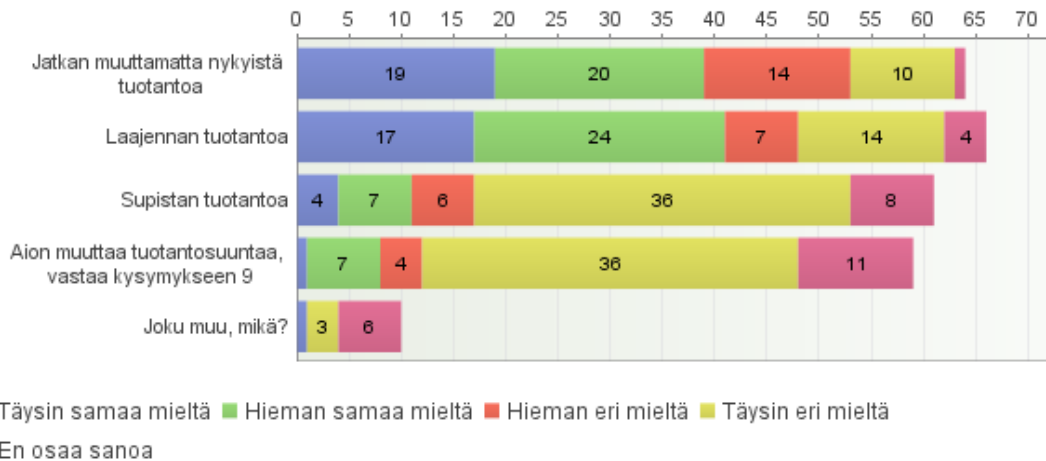
KUVIO 15. Tilojen menestystekijöitä tulevaisuudessa (n=61)

Kun tuloksia verrataan Itä-Suomen maitotilabarometriin toistuvat asiat olivat osaaminen ja koulutus, talous sekä olemassa olevat pellot. Maitotilabarometrissä ihmissuhteet eivät ole niin tärkeässä asemassa kuin tämän opinnäytetyön tuloksissa. Luomutuotannolla on molemmissa pienempi merkitys, mikä selittyy sillä, että luomutuottajia on vain pieni osa vastaajista, joten vaihtoehto koskee lähinnä heitä.

5.4 Tilojen tulevaisuuden suunnitelmat ja tuotannon muutos

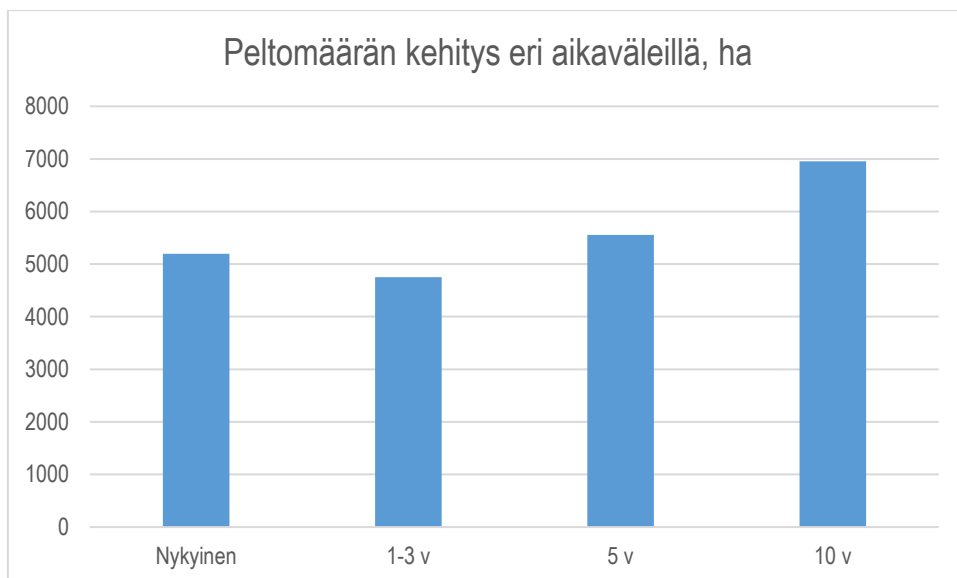
Kyselyyn vastanneista 48 oli asettanut tilalleen tuotannollisia tavoitteita. 13 vastaajalla asetettuja tavoitteita ei ollut. Kuviossa 16 oli näkyvissä kaikkien tuotantosuuntien vastaukset yhdessä ja siitä selviää, mitä mieltä vastaajat olivat tilansa tulevaisuudesta ja mahdollisesta tuotannon

muutoksesta. Vastaajista muutama ei aikonut kehittää tilaansa millään tavalla, esimerkiksi taloudellisista syistä. Muutama vastaaja oli äskettäin investoinut uuteen tuotantorakennukseen, joten tilan kehittäminen suuremmassa mittakaavassa ei enää ollut tarpeellista. Tuotantoa on aikonut supistaa pieni osa vastaajista. Osa aikoi muuttaa päätuotantosuuntaansa kokonaan ja joidenkin kohdalla tuotantosuunnan muuttaminen tarkoitti muun yritystoiminnan tuomista nykyisen maataloustuotannon rinnalle.



KUVIO 16. Tilojen lähitulevaisuuden (1-3 v) suunnitelmat toiminnan suhteen (n=66)

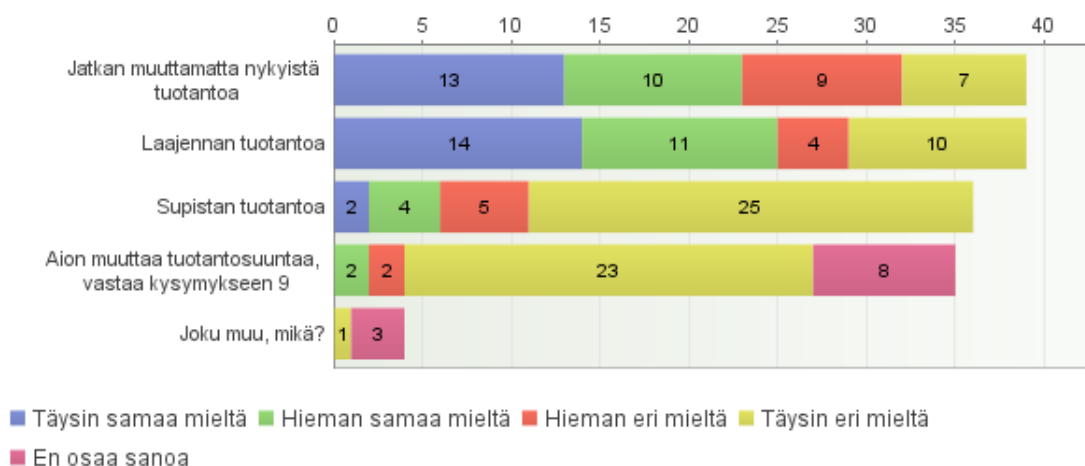
Vastaajat kertoivat oman tilansa peltomäärän mahdollisesta lisäyksestä tai vähennyksestä. Kuviossa 17 näkyvät vastaajien suunnittelemat peltomäärät tiloilla nykyhetkestä 10 vuoden päähän. Notkahdus vuosien 1-3 kohdalla selittyy tiloilla, jotka ovat suunnitelleet vähentävänsä tuotantoa tai mahdollisesti lopettavansa kokonaan. Pidemmällä aikavälillä lukemat näyttävät nousevan, sillä usean vastaajan aikomuksena on ollut tuotannon kasvattaminen.



KUVIO 17. Peltomäärän kehitys eri aikaväleillä kaikilla tuotantosunnilla yhteensä (n=61)

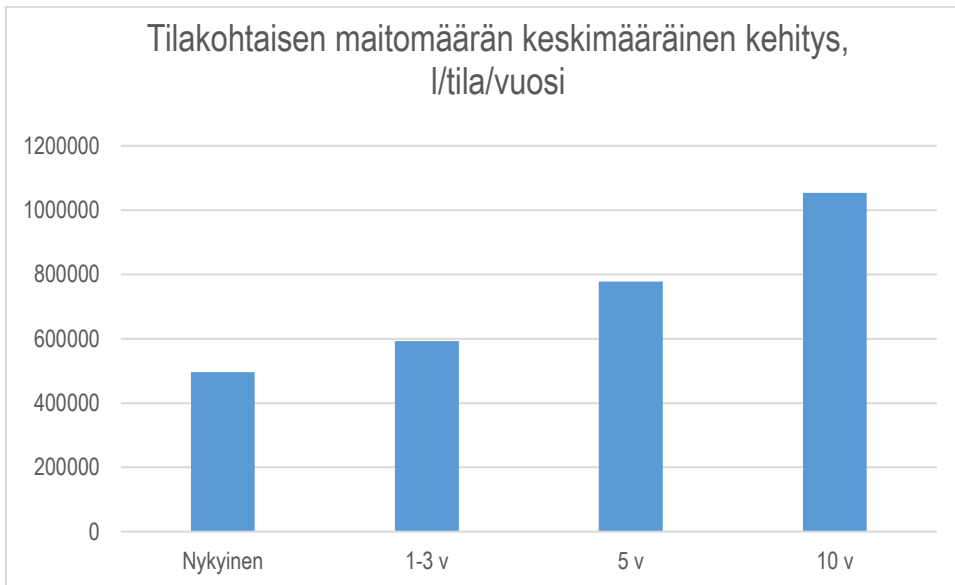
5.4.1 Maidontuotannon suuntaus

Kuviossa 18 on maidontuottajien näkemyksiä heidän tuotantonsa muutoksesta. Vastaajilla on laajennus aikomuksia tuotantonsa suhteen, osa suunnittelee navetan laajennusta tai kokonaan uuden navetan rakentamista. Osa aikoo pysyä samassa tilanteessa kuin nyt ja jotkut ovat suunnitelleet vähentävänsä esimerkiksi eläinten määrää. Maidontuotannon suuntaus on kyselyn mukaan kuitenkin selkeästi nouseva. Tuotantosunnin muutoksen kysymykseen vastanneet ovat aikoneet lisätä muuta yritystoimintaa tai siirtyä tilallaan luomutuotantoon. Kukaan ei ole aikonut siirtyä kokonaan uuteen tuotantosuuntaan.



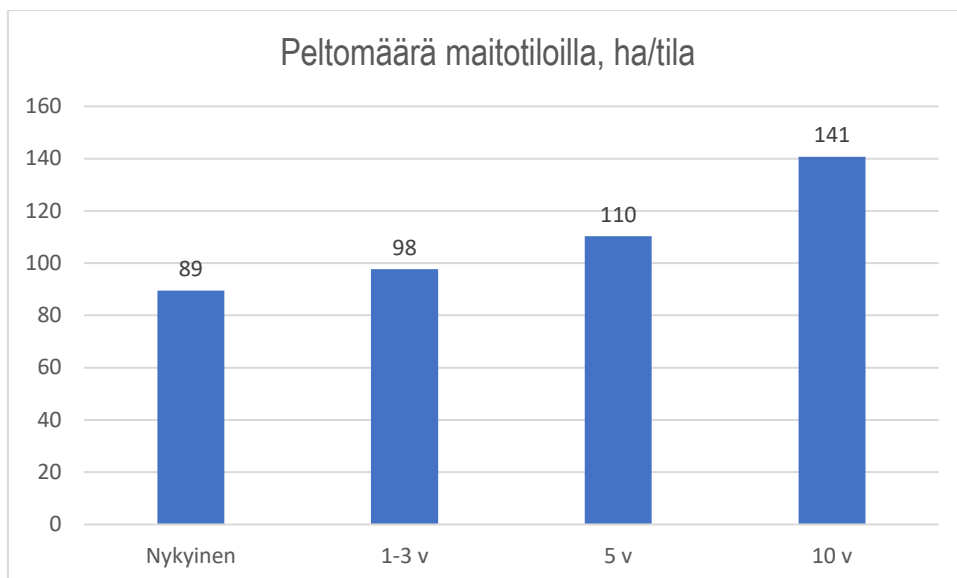
KUVIO 18. Maitotilojen lähitulevaisuuden (1-3 v) suunnitelmat toiminnan suhteen (n=39)

Tilakohtaisen maitomäärän kehitys (kuvio 19) on hyvin suuntaa antava, sillä tuloksia on vääristänyt se, että osa vastaajista on laittanut lukumäärät kokonaistuotantona ja osa lehmäkohtaisena tuotantomääränä ja ne lukemat on jätetty pois laskennasta, jolloin aineistosta on tullut suppeampi. Yleisesti vastaajat ovat kuitenkin arvioineet nostavansa tuotetun maidon määrää tilallaan.



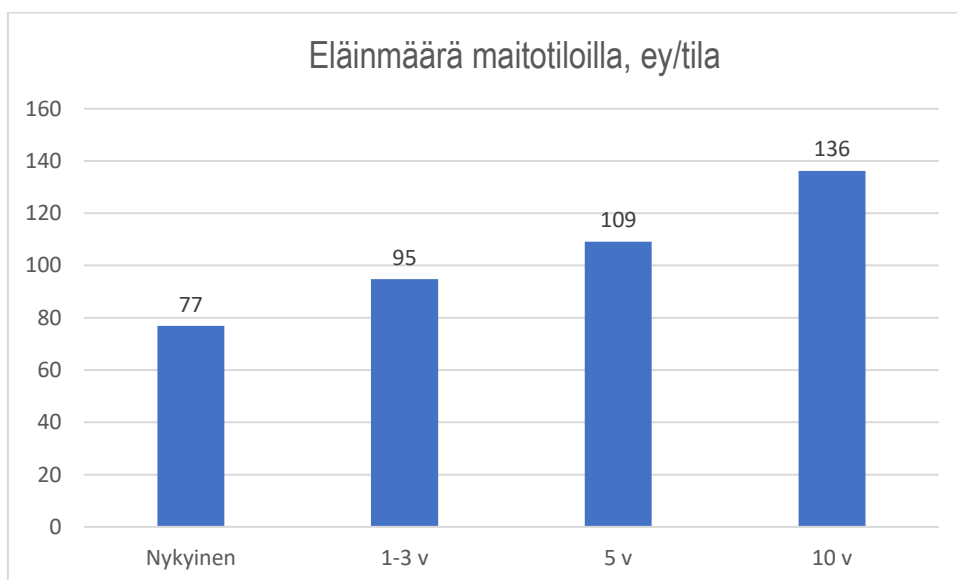
KUVIO 19. Maidontuotannon keskimääräinen tilakohtainen kehitys eri aikaväleillä vastanneiden maitotilojen keskuudessa (n=27)

Kuviossa 20 on nähtävillä Pohjois-Savosta vastanneiden maidontuottajien peltomäärä tilakohtaisella keskiarvolla. Vastaajilla on aikeissa lisätä pellon määrää, mikä tukee myös tuotetun maitomäärän nostamista. Suurempi peltoala mahdollistaa suuremman kasvintuotannon, mikä taas antaa mahdollisuuksia nostaa tuotantoeläimien määrää ja sitä kautta tuotannon määriä.



KUVIO 20. Maitotilojen peltomäärän keskimääräinen tilakohtainen kehitys eri aikaväleillä (n=37)

Maitotiloilta vastanneet ovat arvioineet eläinmäärän tulevaisuudessa nousevan (kuvio 21). Eläinmäärä on kytköksissä peltomäärään ja tuotetun maidon määrään, mutta tähän kohtaan on vastattu huomattavasti vähemmän kuin pellon ja maidon määrään. Vähäiseksi jäänyt vastaajamäärä vaikuttaa kokonaistilanteeseen, joten kuviolla voidaan saada vain suuntaa antavia tuloksia.



KUVIO 21. Maitotilojen eläinmäärän keskimääräinen kehitys eri aikaväleillä (n=28).

Maitotiloilla tuotantoa on aiottu kehittää monipuolistamalla viljelykiertoa ja parantamalla maan kasvukuntoa esimerkiksi syväjuurisilla kasveilla, jotka parantavat maan rakennetta. Eräs vastaaja

on kertonut lisäävänsä taloudellisesti hyödynnettävien kasvien määrää. Usealla viljelijällä on tarkoituksenaan investoida pihattoon ja siirtyä robottilypsyyn. Keskituotoksella ja kestäväällä karjalla on myös merkitystä vastaajien keskuudessa. Maidontuottajat ovat kertoneet myös keskittyvänsä lehmäkohtaisen maitomäärän ja keskipoikimakerran nostamiseen, taloudellisten investointien sijaan.

Tilalliset ovat epävarmoja peltoalan ja tulevaisuuden suhteen ja se näkyy tilan kehittämisessä. Useissa tapauksissa navettaa aiotaan pikkuhiljaa laajentaa tai tehdä nuorkarjalle tiloja muualle, jotta nykyiset tilat saadaan lypsylehmien käyttöön. Mahdollisesti myöhemmin on suunniteltu rakennettaviksi uusia tuotantorakennuksia, mikäli se on mahdollista. On hankalaa lähteä lisäämään eläinmäärää, jos ei ole lisäpeltoa saatavilla ja nykyisellä peltomäärällä ei saa tuotettua tarpeeksi rehua.

Kehittämisaikeistaan vastaajat ovat kertoneet esimerkiksi näin:

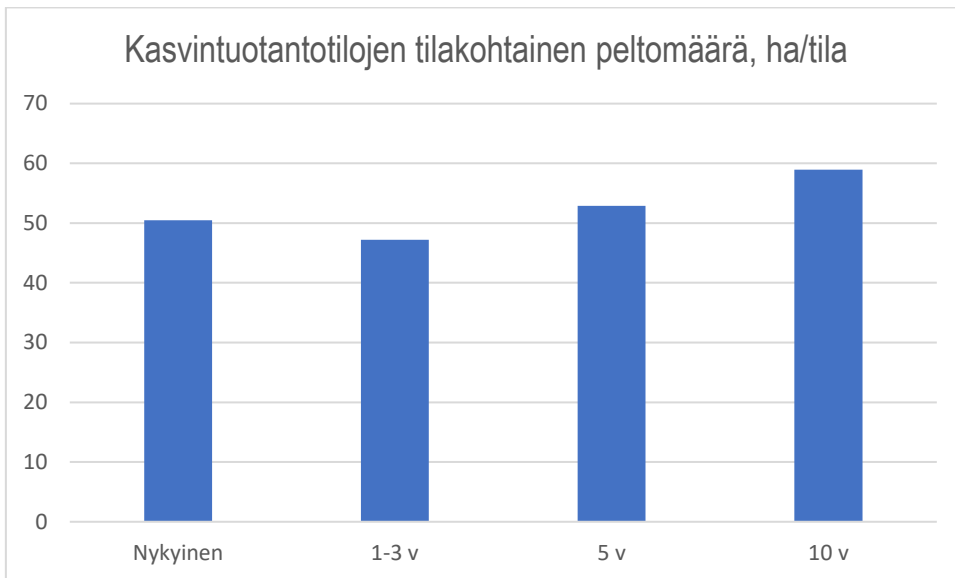
“Tällä hetkellä on parsinavetta. Umpilehmät ja nuorkarja on vanhaan rehusiloon tehdyissä tiloissa joita rupeamme syksyllä laajentamaan. Tarkoitus olisi ruveta lisäämään eläinmäärää pikkuhiljaa ja todennäköisesti kokonaan uuden navetan rakentaminen olisi 3-5 vuoden päästä.”

“Parannetaan nykyisten peltolohkojen kasvukuntoa (vesitalous, maan rakenne) sekä järkevöitetään lohkojen muotoja sikäli kun järjestelmä antaa tälle mahdollisuuden. Lisäpeltoalan hankkiminen tällä alueella on tällä hetkellä hankalaa peltojen kovan kilpailutilanteen vuoksi mutta jos sopivia lisälohkoja tulee esim. vuokrattavaksi järkevään hintaan niin peltoalaa pyritään kasvamaan.”

5.4.2 Kasvintuotantotilojen suuntaus

Kasvintuotantiloilla suurta kasvua ei vastausten mukaan ole odotettavissa lähitulevaisuudessa (kuviot 22). Selitystä ei löytynyt kuvion 22 peltomäärän notkahdukselle vuosien 1-3 kohdalla. Kukaan vastaajista ei ole kertonut lopettavansa tilaa näin lyhyellä aikavälillä. Kasvintuotantotilojen kehittämisessä on vastaajien mukaan suuressa roolissa maan kasvukunnon ylläpitäminen, millä voidaan mahdollistaa suurempien satojen saaminen. Vastaajien mukaan myös kasvintuotantotilojen ongelmana on peltoala, jota on vaikea saada. Lisäksi kasvintuottajien on

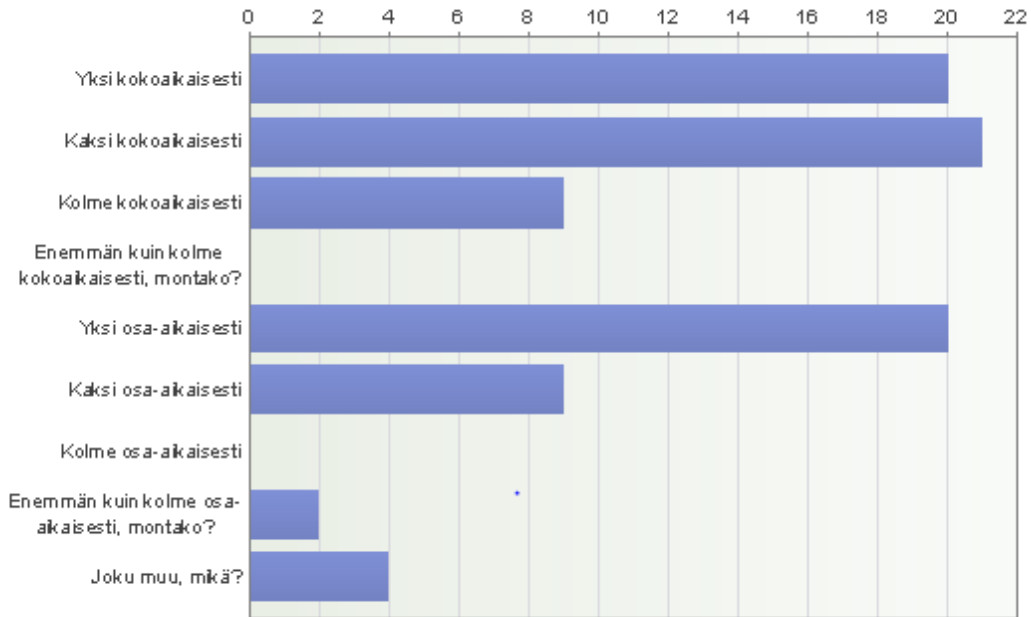
usein käytävä töissä tilan ulkopuolella tai hankittava jokin sivuelinkeino taloudellisista syistä, koska tuotantosuunta on kausittainen ja ei tarjoa toimeentuloa koko vuodeksi.



KUVIO 22. Kasvintuotantotilojen keskimääräinen tilakohtainen peltomäärä eri aikaväleillä (n=14)

5.5 Tilallisten jaksaminen ja työmäärä

Tilallisten jaksamiseen liittyviä asioita kysyttiin myös kyselyssä. Kuviossa 23 näkyvät vastaajien käyttämän työvoiman määrä. Kotieläintiloilla käytettiin 1-3 työntekijää, mutta kukaan ei sanonut käyttävänsä enempää. Marja- ja puutarhatuotannossa työntekijöitä oli enemmän, jopa useita kymmeniä, muun muassa marjanpöiminnässä. Vastaajilla oli käytössään myös kiireapua, esimerkiksi kavereita, sukulaisia ja aiempi sukupolvi, sekä talkootyöväkeä. Urakointia käytettiin myös helpottamaan työmäärää.



KUVIO 23. Tiloilla käytettävissä oleva työvoima (n=61)

Ulkopuolisia palveluita vastaajat käyttivät monipuolisesti (taulukko 2). Vastaajat ovat voineet valita useita vaihtoehtoja. Ulkopuolisten palveluiden ja työmäärää helpottavien palveluiden käyttöä vastaajat aikovat kuitenkin tulevaisuudessa vähentää. Millään osa-alueella palveluiden käyttö ei kokonaisuudessaan kasva. Lomituspalveluiden ja kirjanpito- ja tukipalveluiden käyttö vähenee noin puolella vastaajien keskuudessa. Yllättävää on, että yhteistyö muiden viljelijöiden kanssa vähenee myös noin puolella, tähän ei kuitenkaan selvinnyt syytä kyselyssä. Viljely- ja ruokintaneuvonta ja urakointipalveluiden käyttö vähenee vastaajien keskuudessa myös paljon. Valtakunnallisesti palveluiden käyttö on kuitenkin viime vuosina lisääntynyt ja sen on ennustettu lisääntyvän nykyisestä tilojen kasvun myötä.

TAULUKKO 2. Ostopalveluiden käyttö nyt ja tulevaisuudessa (n=61)

	Nykyään	Tulevaisuudessa	Yhteensä
Ostopalvelut, viljely- ja ruokintaneuvonta yms.	34	17	51
Ostopalvelut, kirjanpito- ja tukiasiat	41	18	59
Ostopalvelut, yksityiset palveluntarjoajat	12	12	24
Ostopalvelut, urakointipalvelut	38	22	60
Yhteistyö toisten viljelijöiden kanssa	42	21	63
Lomituspalvelut	40	22	62
Muu palkattu työvoima	21	20	41
Muut ostopalvelut, mitä?	4	3	7
Joku muu, mikä?	0	1	1
Yhteensä	232	136	368

Tuotantosuunnittain tarkastellessa kyselyyn vastanneilla maito- ja naudanlihan tuotantotiloilla palkatun työvoiman määrää aiotaan tulevaisuudessa lisätä. Palkattua työvoimaa aikovat vähentää lähinnä kasvintuotanto-, marja- ja puutarhatilat. Lomituspalveluita ovat käyttäneet maidon- ja naudanlihan tuotantotilat ja he aikovat tulevaisuudessa vähentää lomituspalveluiden käyttöä. Kasvintuotanto-, marja- ja puutarhatiloilla kirjanpito- ja tukiasioiden ostopalvelut aiotaan tulevaisuudessa jättää melkein kokonaan pois käytöstä. Maidon- ja naudanlihan tuotantotilojen keskuudessa kyseiset palvelut vähenevät hieman.

Vastaajat ovat kommentoineet jaksamistaan esimerkiksi näin:

“Sesonkiaikoina joutuu työpäivän pituutta venyttämään aika paljon, toisaalta samanaikainen palkkatöissä käynti aiheuttaa välillä haasteita molempien töiden aikataulujen yhteensovittamiseksi. Toisaalta pitkän tähtäimen tavoitteena on tilan kehittäminen siten että esim. palkkatyöstä voisi luopua jopa kokonaan.”

“Työssäkäynti tilan ulkopuolella asettaa omat haasteensa saada vapaita (erityisesti ylimääräisiä) juuri silloin kuin peltotyöt sitä edellyttävät. Kasvukaudella joutuu venymään henkisesti mutta onneksi talvisin ehtii hieman rauhoittumaan”

“Palkkatyön lisäksi raskasta pyörittää maatilaa. Perheelle pitäisi jäädä enemmän aikaa mutta varsinkin keväisin työpäivän jälkeen päivän jatkuessa maatilan töissä jaksaminen on tiukalla.”

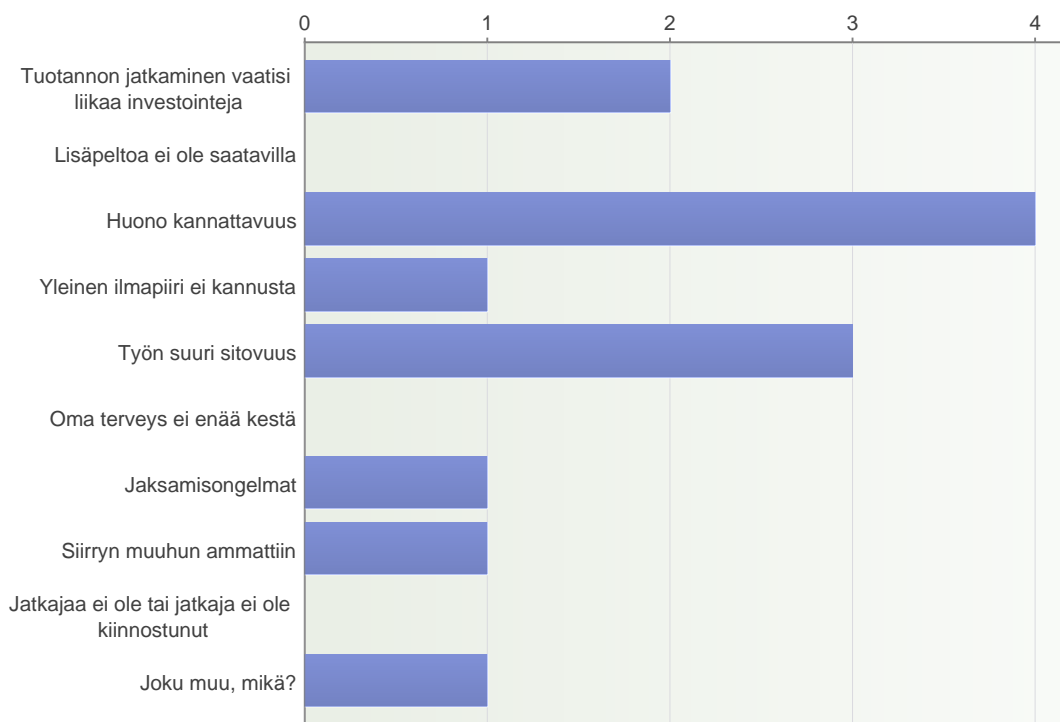
“Tällä hetkellä jaksaminen on ok, kun vanhemmat ovat tilan töissä kaverina. Tähän on kuitenkin tulossa muutosta, sillä vanhanväen terveys on huonontumaan päin. Ja sen vuoksi lopettaminen/tuotantosuunnan vaihtaminen on mielessä. Tila on sen kokoinen, ettei yksin jaksa ja ulkopuolisen työvoiman palkkaaminen ei ole kannattavaa”

5.6 Lopettajat

Kyselyssä kartoitettiin kohderyhmästä hiljattain lopettaneet ja lähiaikoina lopettavat tilat, heille kysely oli lyhyempi. Lopettavilta kysyttiin syitä lopettamiseen sekä sitä, mitä tuotannolle tapahtuu lopettamisen jälkeen. Vastaajista viisi henkilöä on lopettanut tai aikoo lopettaa maataloustuotannon lähiaikoina. Vastaajista maitotiloja oli kaksi, naudanlihantuotantotiloja yksi sekä yksi kasvintuotantotila. Näiden lisäksi muutama vastaaja on tilan kehittämisen yhteydessä avoimissa vastauksissa kertonut aikovansa lopettaa tilan tuotannon heti, kun se on velkojen ja vaatimusten vuoksi mahdollista.

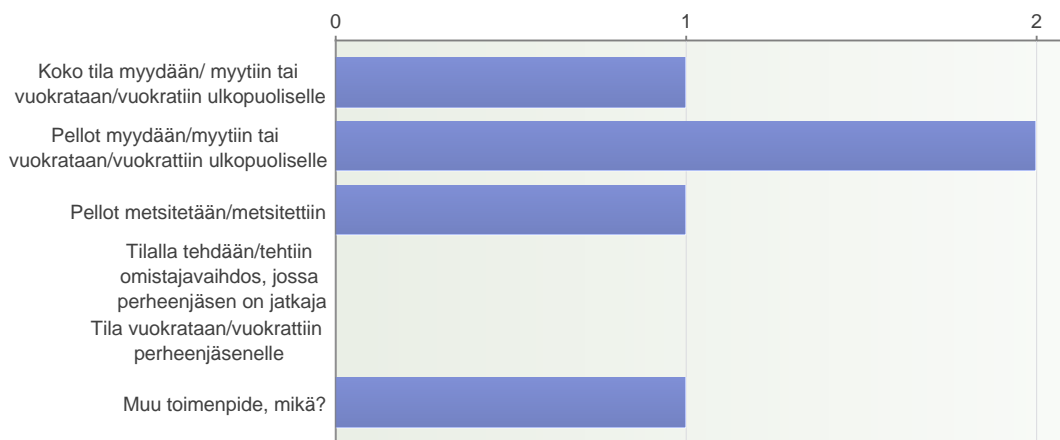
Itä-Suomen maitotilabarometrin mukaan 18% maitotiloista aikoo lopettaa ennen vuotta 2020 ja muiden tuotantosuuntien lopettajista ei ole tilastotietoa. Tähän kyselyyn vastanneista lopettajien prosenttiosuus oli 7,5%. Tilojen väheneminen tulee vaikuttamaan alueen maidontuotantoon, mikäli sukupolvenvaihdoksia tehdään vähän tai olemassa olevat tilat eivät kehity ja suurena tuotantoansa.

Kuviossa 24 näkyvät lopettamiseen johtaneet syyt, joista yleisin on huono kannattavuus, seuraavaksi yleisin syy on työn suuri sitovuus. Muuksi syyksi on kerrottu maatalouden tuet. Kukaan lopettajista ei ole lopettanut terveysongelmiensa vuoksi. Myöskään pellon saatavuus ei lopettajien kannalta katsottuna ole asiaan vaikuttanut, vaikka vastaajien mukaan tilan kehittämässä pelto ja pellon hankala saatavuus oli ongelmallista.



KUVIO 24. Lopettamispäätökseen johtaneet syyt (n=5)

Kuviossa 25 näkyvät toimenpiteet, joita tilan tuotannolle on tehty tilan tuotannon lopettamisen jälkeen. Vastaajista kaksi on kokenut järkeväksi vaihtoehdoksi pellojen vuokraamisen tai myymisen. Yhdellä vastaajista muuna toimenpiteenä on ollut vuokrata osa pelloista ja viljellä itse viljaa osalla pelloista.



KUVIO 25. Tilan tuotannolle tapahtuu/tapahtui lopettaessa (n=5)

Sukupolvenvaihdosta ei luultavasti olla vastaajien tiloilla tekemässä siksi, että he ovat sen melko äskettäin, edellisellä ohjelmakaudella tehneet tai vaihtoehtoisesti aloittaneet tilan pidon muulla tavoin. Lisäksi kyselyyn vastanneet ovat nuoria, joten esimerkiksi luopumistuen saaminen ei heidän osaltaan ole mahdollista.

6 POHDINTA

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää ohjelmakaudella 2007-2013 aloitustukea Pohjois-Savon alueella saaneiden tilojen sukupolvenvaihdoksen onnistumista, sen ongelmakohtia ja kompastuskiviä, sekä sen vaikutusta tilan jatkamiseen. Tavoitteena oli myös kartoittaa tilojen nykytilaa ja tulevaisuutta, jotta voidaan saada näkemys siitä, millainen Pohjois-Savon maataloustuotanto on tulevaisuudessa. Opinnäytetyön tilaaja oli MTK-Pohjois-Savon hallinnoima Kohti Tulevaa- hanke.

Maatalouden sukupolvenvaihdokset ovat Pohjois-Savon alueella pääasiassa olleet onnistuneita ja niitä on viime ohjelmakaudella tehty melko paljon. Myös tulevaisuudessa on tärkeää, että sukupolvenvaihdoksia tehdään riittävästi ja ne onnistuvat, jotta alueelle saadaan uusia tuottajia. Kun katsotaan tulevaisuuteen, suuressa roolissa ovat nykyiset tilalliset ja tulevat tilalliset, jotka mahdollistavat maatalouden ja tuotannon jatkuvuuden Pohjois-Savon alueella. Maitotilojen osalta kehityksen trendi on kyselyn tulosten mukaan vahvasti nouseva.

Useimmiten kyselyn vastausten mukaan sukupolvenvaihdoksessa ongelmia tuottavat henkilösuhteet, vanhan väen sekä jatkajien eriävät näkemykset ja asuinjärjestelyt, joissa luopujat ovat jääneet asumaan tilalle tai sen läheisyyteen. Tulevaisuudessa tähän asiaan kannattaisi kiinnittää enemmän huomiota, jotta näiltä tilanteilta voitaisiin mahdollisesti välttyä. Olisi tärkeää, että kun sukupolvenvaihdosta lähdetään toteuttamaan, luopujat olisivat valmiita luopumaan, eivätkä puutu jatkajien toimiin luopumisen jälkeen, mikäli niin ei tahdota. Sukupolven- ja omistajanvaihdoksen osalta selvisi myös, että jos tila on taloudellisesti kannattava sekä ajantasalla ja kehittynyt, tuotantorakennukset ja koneet nykyaikaisia ja kunnossa, on tilaa helppo lähteä jatkamaan. Sukupolvenvaihdosta voisi helpottaa tarkempi perehtyminen ja neuvonta. Tärkeää olisi, että koko prosessin ajan mukana ovat samat neuvojat ja henkilöt, jotka ovat perehtyneet tilan tilanteeseen.

Kyselyn tulosten mukaan tilojen kehittämistä rajoittaa eniten investointien riski ja kannattavuus. Investoinneissa piilee riski, mutta samalla investoinnit voivat määrittää tilan tulevaisuuden. Vastaajien mukaan investointituen saaminen on myös ollut joidenkin tilojen kohdalla vaikeaa tai jopa mahdotonta siihen liittyvän byrokratian takia. Tarvittaisiin keinoja, joilla voitaisiin vähentää investoinnin riskiä ja tehdä investoinnit mahdollisiksi kaikille niitä tavoitteleville. Muutama kyselyyn

vastanneista tilallisista oli miettinyt tilan kehityksen mahdollisuudeksi muun muassa yhteistyötä toisten viljelijöiden kanssa. Yllättävää oli kuitenkin se, että vastaajat aikoivat kokonaisuudessaan vähentää yhteistyön määrää toisten viljelijöiden kanssa tulevaisuudessa. Syytä tähän ei kuitenkaan löytynyt. Erityisesti kasvintuotantotilat voisivat hyötyä peltolohkojen vaihdosta eri kasvukausina ja tällaista voisi myös toteuttaa yhteistyön puitteissa. Myös esimerkiksi yhteisesti hankitut koneet voisivat helpottaa uudesta kalustosta syntyvää taloudellista taakkaa.

Maatalouden rakennemuutoksen myötä isot tilat lisääntyvät ja jossain vaiheessa tulee kyseeseen myös yritysrakenteen muutos. Tulevaisuudessa voisi olla realistista suunnitella maatalouden yrityksiä isojen yritysten tavoin, mutta ne vaativat osaavampaa johtamista ja hallintaa sekä enemmän työvoimaa. Isot navetat eivät välttämättä toimi yhtä hyvin perheyriytsinä kuin pienet navetat. Olisiko tulevaisuudessa mahdollista suunnitella esimerkiksi yhteisnavetoita, joissa osakkaita olisi useampi, jolloin vastuu olisi useammalla ihmisellä?

Työssä toteutetun kyselyn kysymyksissä pyrittiin yksiselitteisyyteen, mutta muutamia asioita ei osattu ottaa huomioon. Kyselylomakkeen perustietokysymyksissä olisi pitänyt ottaa huomioon se, että tilanpidon on voinut aloittaa myöhemmin kuin vuonna 2014. Kysely lähetettiin toukokuussa 2017 ja vaikka kevään tulo viipyi, oli vastausten keräysaika haasteellinen, koska osalla tilallisista kevään työt olivat jo alkaneet. Vastausprosentti olisi saattanut olla korkeampi, mikäli olisi odotettu syksyyn ja lähetetty kysely vasta silloin, mutta olosuhteet huomioon ottaen vastausprosentti oli kuitenkin hyvä.

Opinnäytetyön aihe oli mielenkiintoinen ja sen tekeminen oli hyvin opettavaista. Työn tekemiseen meni paljon aikaa, mutta sen tekeminen ei ollut hankalaa. Erityisen tärkeää työtä tehdessä on ollut toimeksiantajan ja ohjaavan opettajan tuki ja apu aina tarvittaessa. Työn ohessa tutustuin moniin uusiin ihmisiin ja lisäksi opin käyttämään webropol-työkalua, jota en aikaisemmin ollut lainkaan käyttänyt. Kokonaisuudessaan prosessi oli onnistunut ja edisti ammatillista osaamistani.

LÄHTEET

Ely-keskus 2016. Maatalouden investointien neljäs tukijakso oli Pohjois-Savossa vilkas. Viitattu 28.9.2017. <https://www.ely-keskus.fi/web/ely/tiedotteet-2016/>

[/asset_publisher/gcihgimBubZ0/content/maatalouden-investointien-neljas-tukijakso-oli-pohjois-savossa-vilkas-pohjois-savo-?redirect=https%3A%2F%2Fwww.ely-keskus.fi%2Fweb%2Fely%2Ftiedotteet-](https://www.ely-keskus.fi/web/ely/tiedotteet-2016/asset_publisher/gcihgimBubZ0/content/maatalouden-investointien-neljas-tukijakso-oli-pohjois-savossa-vilkas-pohjois-savo-?redirect=https%3A%2F%2Fwww.ely-keskus.fi%2Fweb%2Fely%2Ftiedotteet-2016%3Fp_p_id%3D101_INSTANCE_gcihgimBubZ0%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-8%26p_p_col_pos%3D1%26p_p_col_count%3D2#.WczD-dOCyUk)

[2016%3Fp_p_id%3D101_INSTANCE_gcihgimBubZ0%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-8%26p_p_col_pos%3D1%26p_p_col_count%3D2#.WczD-dOCyUk](https://www.ely-keskus.fi/web/ely/tiedotteet-2016/asset_publisher/gcihgimBubZ0/content/maatalouden-investointien-neljas-tukijakso-oli-pohjois-savossa-vilkas-pohjois-savo-?redirect=https%3A%2F%2Fwww.ely-keskus.fi%2Fweb%2Fely%2Ftiedotteet-2016%3Fp_p_id%3D101_INSTANCE_gcihgimBubZ0%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-8%26p_p_col_pos%3D1%26p_p_col_count%3D2#.WczD-dOCyUk)

Ely-keskus 2017a. Tuet ja tukioikeudet. Viitattu 10.10.2017. <http://www.ely-keskus.fi/web/ely/tuet-ja-tukioikeudet#.Wd49gmi0PIU>

Ely-keskus 2017b. Maatilojen investointihalukkuus kasvussa (Pohjois-Savo). Viitattu 19.9.2017.

<https://www.ely-keskus.fi/web/ely/tiedotteet-2017/>

[/asset_publisher/gcihgimBubZ0/content/maatilojen-investointihalukkuus-kavussa-pohjois-savo-?redirect=https%3A%2F%2Fwww.ely-keskus.fi%2Fweb%2Fely%2Ftiedotteet-2017%3Fp_p_id%3D101_INSTANCE_gcihgimBubZ0%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-8%26p_p_col_pos%3D1%26p_p_col_count%3D2%26_101_INSTANCE_gcihgimBubZ0_advancedSearch%3Dfalse%26_101_INSTANCE_gcihgimBubZ0_keywords%3D%26p_r_p_564233524_categoryId%3D14251%26_101_INSTANCE_gcihgimBubZ0_delta%3D20%26p_r_p_564233524_resetCur%3Dtrue%26_101_INSTANCE_gcihgimBubZ0_cur%3D2%26_101_INSTANCE_gcihgimBubZ0_andOperator%3Dtrue#.WcLNichJbIU](https://www.ely-keskus.fi/web/ely/tiedotteet-2017/asset_publisher/gcihgimBubZ0/content/maatilojen-investointihalukkuus-kavussa-pohjois-savo-?redirect=https%3A%2F%2Fwww.ely-keskus.fi%2Fweb%2Fely%2Ftiedotteet-2017%3Fp_p_id%3D101_INSTANCE_gcihgimBubZ0%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-8%26p_p_col_pos%3D1%26p_p_col_count%3D2%26_101_INSTANCE_gcihgimBubZ0_advancedSearch%3Dfalse%26_101_INSTANCE_gcihgimBubZ0_keywords%3D%26p_r_p_564233524_categoryId%3D14251%26_101_INSTANCE_gcihgimBubZ0_delta%3D20%26p_r_p_564233524_resetCur%3Dtrue%26_101_INSTANCE_gcihgimBubZ0_cur%3D2%26_101_INSTANCE_gcihgimBubZ0_andOperator%3Dtrue#.WcLNichJbIU)

Heikkilä, T. 2014. Kvantitatiivinen tutkimus. Tilastollinen tutkimus. Verkkojulkaisu. Viitattu 24.10.2017. <http://www.tilastollinentutkimus.fi/1.TUTKIMUSTUKI/KvantitatiivinenTutkimus.pdf>

Itä-Suomen maitotilabarometri 2016 ProAgria. Viitattu 21.9.2017. https://www.proagria.fi/sites/default/files/attachment/maitotilabarometri_2016_koko_raportti_0.pdf

Koneurakoitsijoiden käyttö maatiloilla on jatkuvassa kasvussa 2017. Maaseudun Tulevaisuus. Viitattu 14.11.2017. <http://www.maaseuduntulevaisuus.fi/maatalous/koneurakoitsijoiden-k%C3%A4ytt%C3%B6-maatiloilla-on-jatkuvassa-kasvussa-1.202843>

Lehtonen, H., Niskanen, O., Karhula T. & Jansik C. 2017. Maatalouden rakennekehitys ja investointitarve vuoteen 2030. Luke. Viitattu 18.9.2017. http://jukuri.luke.fi/bitstream/handle/10024/538895/luke-luobio_19_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Luomu Pohjois-Savossa 2017. EkoCentria. Viitattu 27.9.2017. <http://proluomu.fi/wp-content/uploads/sites/3/2016/08/LUOMU-POHJOIS-SAVOSSA.pdf>

Luonnonvarakeskus 2015. Andien villiperunasta eurooppalaisten ruokapöytiin. Viitattu 12.10.2017. https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/www/Tietopaketti/Kasvigeenivarat/MaatiaisTietoPankki/Peruna/Viljelyhistoria_p

Luonnonvarakeskus 2016. Maatilojen määrä vähenee – toiminta monipuolistuu. Viitattu 15.11.2017. <https://www.luke.fi/maatilojen-maara-vahenee-toiminta-monipuolistuu/>

Luonnonvarakeskus 2017a. Maatalous- ja puutarhayritysten rakenne 2016. Viitattu 18.10.2017. http://stat.luke.fi/maatalous-ja-puutarhayritysten-rakenne-2016_fi

Luonnonvarakeskus 2017b. Tilojen lukumäärä tarkentui 50 000 tilaan. Viitattu 13.10.2017. <https://www.luke.fi/uutiset/tilojen-lukumaara-tarkentui-50-000-tilaan/>

Luonnonvarakeskus 2017c. Lihaa tuotettiin viime vuonna enemmän kuin koskaan. Viitattu 20.10.2017. <https://www.luke.fi/uutiset/lihaa-tuotettiin-viime-vuonna-enemman/>

Luonnonvarakeskus 2017d. Palkatun työvoiman merkitys kasvaa maatilojen yritystoiminnassa. Viitattu 15.11.2017. <https://www.luke.fi/uutiset/palkatun-tyovoiman-merkitys-kasvaa-maatilojen-yritystoiminnassa/#addsearch=palkattu>

Maa- ja metsätalousministeriö 2017. Maatalouden kilpailukyky. Viitattu 30.9.2017. <http://mmm.fi/maaseutu/maatalouden-kilpailukyky>

Mavi 2017. Nuoren viljelijän aloitustuki. Viitattu 13.10.2017. http://www.mavi.fi/fi/tuet-ja-palvelut/viljelijä/Sivut/nuoren_viljelijan_aloitustuki.aspx

Mela 2014. Luopumistuki. Viitattu 20.10.2017. <https://www.mela.fi/fi/elakevakuutus/luopumistukilutu>

Mela 2015. Sukupolvenvaihdosluovutus. Viitattu 18.10.2017. <https://www.mela.fi/fi/elakevakuutus/luopumistuki/luopuminen-maataloudesta/sukupolvenvaihdosluovutus>

Mela 2016. Luopumistuen hakeminen. Viitattu 21.20.2017. <https://www.mela.fi/fi/elakevakuutus/luopumistuki/luopumistuen-hakeminen>

Mela 2017a. MYEL-vakuutus. Viitattu 14.10.2017. <https://www.mela.fi/fi/elakevakuutus/myel-vakuutus>

Mela 2017b. Luopuminen maataloudesta. Viitattu 13.10.2017. <https://www.mela.fi/fi/elakevakuutus/luopumistuki/luopuminen-maataloudesta>

Mela 2017c. Onnistunut sukupolvenvaihdos. Viitattu 24.10.2017. https://www.mela.fi/sites/default/files/onnistunut_sukupolvelvaihdos.pdf

MTK 2017. Vuosikertomus 2016. Viitattu 19.9.2017. https://www.mtk.fi/liitot/pohjoissavo/toiminta/fi_FI/1450767516981/_files/97870356231487671/default/vuosikertomus%20%202016.pdf

Pohjois-Savon liitto 2017. Pohjois-Savo lukuina. Viitattu 30.9.2017. <https://www.pohjois-savo.fi/tietopalvelut/tietoa-pohjois-savosta.html>

Sukupolvenvaihdos maatilalla 2017-2018. 2017. ProAgria Etelä-Pohjanmaa. Viitattu 9.10.2017. https://etela-pohjanmaa.proagria.fi/sites/default/files/attachment/sukupolvenvaihdos_opas_tammi_2017_0.pdf

Sukupolvenvaihdoksen opas 2017. OP. Verkkojulkaisu. Viitattu 24.7.2017.
<https://www.op.fi/media/liitteet?cid=151509956&srcpl=3>

Vero.fi 2017. Maatilan sukupolvenvaihdos. Viitattu 16.10.2017. https://www.vero.fi/yritykset-ja-yhteisot/yrityksen-elinkaari/muutokset_toiminnassa/maatilan_sukupolvenvaihdos/

LIITTEET



Euroopan maaseudun
kehittämisen maatalousrahasto:
Eurooppa investoi maaseutualueisiin.

Saatteeksi

Olet saanut edellisellä ohjelmakaudella vuosien 2007-2014 välisenä aikana aloittamisavustusta ja nyt kartoitamme näiden tilojen kehittämishaluja. Samalla haluamme selvittää omistajavaihdoksen kipupisteet, auttaaksemme tulevia jatkajia toteuttamaan omistajavaihdokset entistä paremmin.

Selvitys toteutetaan kyselyllä ja osaa tiloista haastatellaan puhelimitse.

Kyselyn käytännön toteutuksen tekevät Kohti Tulevaa -hankkeen projektipäällikkö Anne-Mari Heikkinen ja Oulun ammattikorkeakoulun agrologiopiskelija Viivi Turunen, joka tekee samalla opinnäytetyötään. Tulemme soittamaan osalle tiloista alla olevista numeroista. Kyselyn taustalla ovat MTK-Pohjois-Savo, Pohjois-Savon ELY-keskus, ProAgria Pohjois-Savo ja Pohjois-Savon maaseututoimistot.

Yhteystietonsa jättäneiden vastaajien kesken arvotaan Vuokatin loma. Voittajalle ilmoitetaan asiasta erikseen. Vastaamaan pääset linkistä. Vastaa 15.5 mennessä.

Vastaamiseen kannattaa varata 15 minuuttia. Kaikki vastaukset käsitellään luottamuksellisesti, eikä tuloksia yhdistetä vastaajiin. Jokainen vastaus on tärkeä, jotta aineistosta saadaan riittävän laaja. Jos sinulla on jotain kysyttävää tai haluat lisätietoja, yhteyttä voi ottaa alla oleviin henkilöihin.

Kiitos yhteistyöstä etukäteen.

Anne-Mari Heikkinen ja Viivi Turunen

Liite 1, Kyselylomake

Selvitys nykytilasta ja tulevaisuuden suunnitelmista. Kyselyn tavoitteena on selvittää Pohjois-Savon maataloustuotannon kehitystä. Lisäksi selvitämme, onko onnistuneella omistajavaihdoksella merkitystä tilanpidon tulevaisuuteen ja kehittymiseen.

OMISTAJAVAIHDOSTILANNE

1. Minä vuonna olet aloittanut tilanpidon? (Valitse) *

2007

2008

2009

2010

2011

2012

2013

2014

Joskus muulloin, milloin?

2. Minkä ikäisenä aloitit tilanpidon? (Valitse) *

Alle 20 vuotta

20-25 vuotta

26-30 vuotta

31-35 vuotta

36-40 vuotta

3. Tilan sijaintikunta (Valitse) *

Valitse kunta

Iisalmi

Kaavi

Keitele

Kiuruvesi

Kuopio

Lapinlahti

Leppävirta

Nilsia

Pielavesi

Rautalampi

Rautavaara

Siilinjärvi

Sonkajärvi

Suonenjoki

Tervo

Tuusniemi

Varkaus

Vesanto

Vieremä

4. Tilan nykyinen päätuotantosuunta (Valitse) *

- Maidontuotanto
- Naudanlihantuotanto
- Sianlihantuotanto
- Kasvintuotanto
- Erikoiskasvintuotanto
- Marja- tai puutarhatuotanto
- Metsätalous
- Joku muu, mikä?

5. Aloittamisavustuksessa olit kirjannut tilaa koskevia kehittämissaikeita. Oletko toteuttanut suunnitelmassa aiotut asiat? (Valitse oikea vaihtoehto) *

- Kyllä, kaikki
- Kyllä, osittain
- En ole toteuttanut
- En muista mitä lupasin
- Joku muu, mikä?

6. Miten sukupolvenvaihdos/omistajavaihdos mielestäsi onnistui tilallasi? (Valitse) *

- Erittäin hyvin
- Hyvin

- Kohtalaisesti
- Huonosti
- En halua vastata

7. Millaisista lähtökohdista omasta mielestäsi aloitit tilanpidon? (Kerro omin sanoin omistajavaihdoksesta, voit myös tarkentaa edellistä kysymystä)

8. Mitkä ovat tilasi lähitulevaisuuden (1-3v) suunnitelmat toiminnan suhteen? (Arvioi, mitä mieltä olet alla olevista vaihtoehtoista)

	Täysin samaa mieltä	Hieman samaa mieltä	Hieman eri mieltä	Täysin eri mieltä	En osaa sanoa
Jatkan muuttamatta nykyistä tuotantoa	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>		<input type="radio"/>
Laajennan tuotantoa *	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>		<input type="radio"/>
Supistan tuotantoa	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>		<input type="radio"/>
Aion muuttaa tuotantosuuntaa, vastaa kysymykseen 9	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>		<input type="radio"/>
Joku muu, _____ mikä?	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>		<input type="radio"/>

9. Jos vastasit edelliseen kohtaan tuotantosuunnan muutos, tarkenna muutosta. (Valitse sopivin vaihtoehto)

- Maidontuotanto
- Naudanlihantuotanto
- Sianlihantuotanto
- Lammastalous
- Erikoiskasvintuotanto
- Marja- tai puutarhatuotanto
- Kasvintuotanto, markkinakelpoisen sadon tuottaminen
- Kasvintuotanto, ”höpöheinän tuottaminen”, tukiviljely
- Muu yritystoiminta, mikä?

- Joku muu, mikä?

10. Oletko lopettanut tai suunnitteletko lopettavasi maataloustuotannon lähitulevaisuudessa (1-3v)?

- Kyllä
- En

11. Mitkä syyt johtivat lopettamispäätökseen? (Valitse enintään kolme tärkeitä)

- Tuotannon jatkaminen vaatisi liikaa investointeja
- Lisäpeltoa ei ole saatavilla
- Huono kannattavuus
- Yleinen ilmapiiri ei kannusta
- Työn suuri sitovuus

- Oma terveys ei enää kestä
- Jaksamisongelmat
- Siirryn muuhun ammattiin
- Jatkajaa ei ole tai jatkaja ei ole kiinnostunut
- Joku muu, mikä?

12. Mitä tilan tuotannolle tapahtuu tai tapahtui lopettaessa? (Valitse)

- Koko tila myydään/ myytiin tai vuokrataan/vuokrattiin ulkopuoliselle
- Pellot myydään/myytiin tai vuokrataan/vuokrattiin ulkopuoliselle
- Pellot metsitetään/metsitettiin
- Tilalla tehdään/tehtiin omistajavaihdos, jossa perheenjäsen on jatkaja
- Tila vuokrataan/vuokrattiin perheenjäsenelle
- Muu toimenpide, mikä?

Lopettavien tai jo lopettaneiden osalta kyselyn tuotantoa koskevat kysymykset loppuvat tähän.

TILAN TOIMINTA

13. Oletko asettanut tilallesi tuotannollisia tavoitteita? (Valitse)

- Kyllä
- Ei

14. Arvioi tilan peltoalan muutos eri aikaväleillä. (Merkitse hehtaareina)(Metsätilat ilmoittavat tässä metsähehtaarit).

Nykyinen pinta-ala, ha _____

n. 1-3 v (lyhyt aikaväli), ha _____

n. 5 v (keskipitkä aikaväli), ha _____

yli 10 v (pitkä aikaväli), ha _____

15. Tilan päätuotantokasvi (Valitse **vain yksi** tilan merkittävin ns. päätuotantokasvi, kysymme myöhemmin siihen liittyviä lisäkysymyksiä)

- Nurmentuotanto
- Rehuviljantuotanto
- Leipäviljantuotanto
- Viljansiementuotanto
- Heinäsiementuotanto
- Mansikantuotanto
- Vadelmantuotanto
- Herukantuotanto
- Perunantuotanto
- Erikoisheinäntuotanto esim. hevosheinä
- "Höpöheinäntuotanto"/tukiviljely nurmella
- Erikoiskasvintuotanto, mikä?

- Joku muu siementuotanto, mikä?

- Muu tuotantokasvi, mikä?

- Muu tuotantokasvi, mikä?

16. Kaikki vastaavat: Mitkä ovat tilan kasvituotannon satomäärät **pääkasvin** mukaan? (Kirjaa nykyinen tuotantomäärä ja arvioi tuotannon muuttumista eri aika väleillä, sato kg/ha). (Pelkkä metsätila ei vastaa tähän kysymykseen).

Nykyinen tuotanto, kg/ha _____

n. 1-3 v (lyhyt aikaväli),kg/ha _____

n. 5 v (keskipitkä aikaväli),kg/ha _____

yli 10 v (pitkä aikaväli), kg/ha _____

17. Vain päätuotantosuuntanaan maidontuotanto ilmoittaneet vastaavat: Mitkä ovat tilan maidontuotantomäärät? (Kirjaa nykyinen tuotanto ja tulevaisuuden tuotannon vuosittainen arvio, ensimmäiseen maitolitra ja seuraavaan eläinten määrä eläinyksikköinä)

Nykyinen
tuotanto, _____

| _____

n. 1-3 v
(lyhyt
aikaväli), _____

|

n. 5 v
(keskipit
kä
aikaväli), _____

|

yli 10 v
(pitkä
aikaväli), _____

|

Nykyinen
tuotanto, _____
ey _____

n. 1-3 v
(lyhyt
aikaväli), _____
ey _____

n. 5 v
(keskipit
kä
aikaväli), _____
ey _____

yli 10 v
(pitkä
aikaväli), _____
ey _____

ey

18. Vain päätuotantosuuntanaan lihantuotantotilat vastaavat: Mitkä ovat tilan lihantuotannon tunnusluvut? (Kirjaa nykyinen tuotanto, ja tulevaisuuden tuotantoarvio eri aikaväleillä,

ensimmäiseen kiloina ja seuraavaan eläinyksikköinä. Porsastuotantotilat vastaavat vain eläinyksikkö kohtaan)

Nykyinen	Nykyinen
tuotanto, _____	tuotanto, _____
kg _____	ey _____
n. 1-3 v	n. 1-3 v
(lyhyt _____	(lyhyt _____
aikaväli), _____	aikaväli), _____
kg	ey
n. 5 v	n. 5 v
(keskipit _____	(keskipit _____
kä _____	kä _____
aikaväli), _____	aikaväli), _____
kg	ey
yli 10 v	yli 10 v
(pitkä _____	(pitkä _____
aikaväli), _____	aikaväli), _____
kg	ey

19. Miten sinulla on tarkoitus kehittää tilaa? (Kerro omin sanoin)

20. Kuinka tyytyväinen olet seuraaviin asioihin tilan nykyisessä tilanteessa? (Arvioi asteikolla tyytyväinen - tyytymätön)

	Tyytyväinen	Kohtalaisen tyytyväinen	Tyytymätön halua vastata	En
Tilan talous	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Tilan tuotanto	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Työmäärä, sis. yksityistalous	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Tilan rakennukset	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Tilan sijainti	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Tilan koneet	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Peltojen sijainti	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Elämäntilanne	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Perhesuhteet	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Oma jaksaminen	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Joku muu, _____ mikä?	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

21. Millaisena näette tilakokonaisuuden/tilan kehittämismahdollisuudet? (Arvioi asteikolla erittäin hyvät - huonot) *

- Erittäin hyvät
- Hyvät
- Tyydyttävät
- Huonot

22. Tarkenna halutessasi edellistä kysymystä.

23. Mitä ulkopuolisia palveluja tai työmäärää helpottavia toimia tilallasi käytetään? (Valitse sopivat vaihtoehdot nykyään/tulevaisuudessa, ei tarvitse vastata, jos et käytä mitään)

	Nykyään Tulevaisuudessa	
Ostopalvelut, viljely- ja ruokintaneuvonta yms.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Ostopalvelut, kirjanpito- ja tukiasiat	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Ostopalvelut, yksityiset palveluntarjoajat	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Ostopalvelut, urakointipalvelut	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Yhteistyö toisten viljelijöiden kanssa	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Lomituspalvelut	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Muu palkattu työvoima	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Muut ostopalvelut, _____ mitä?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Joku muu, mikä? _____	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

24. Mikä on tilallasi käytettävissä oleva työvoima? (Valitse riittävä määrä vaihtoehtoja, jotta saat tilasi työvoimaa kuvaavan määrän) *

- Yksi kokoaikaisesti
- Kaksi kokoaikaisesti
- Kolme kokoaikaisesti
- Enemmän kuin kolme kokoaikaisesti, montako?

- Yksi osa-aikaisesti

- Kaksi osa-aikaisesti
- Kolme osa-aikaisesti
- Enemmän kuin kolme osa-aikaisesti, montako?

- Joku muu, mikä?

25. Arvioi omaa elämäntilannettasi ja jaksamistasi. (Vastaa ja arvioi omin sanoin)

26. Mitkä ovat tilallasi kehitystä rajoittavia tekijöitä? (Valitse enintään viisi (5) mielestäsi tärkeintä syytä) *

- Tuotannon kannattavuus
- Investoinnin riski ja kannattavuus
- Ympäristölainsäädäntö
- Lisäpellon kustannus/saatavuus
- Työvoiman puute
- Oma jaksaminen/terveystilanne
- Ihmissuhteet (esim. parisuhde)
- Kirjanpitovaatimukset
- Työmäärä ja kiire
- Lainarahoituksen saatavuus
- Tulevaisuuden näkymät

Byrokratia

Muu syy, mikä?

27. Mitkä ovat mielestäsi tilasi menestystekijöitä tulevaisuudessa? (Valitse enintään viisi (5) mielestäsi tärkeintä syytä) *

Tilan perustuotanto on kunnossa

Osaaminen, koulutus

Työvoima

Talous

Toimivat ihmissuhteet

Peltomäärä, pellon sijainti

Rakennukset

Koneet

Vertaistuki

Terveys

Erikoistuminen (esim. luomu)

Joku muu, mikä?

28. Millaisia ratkaisuja olet miettinyt tilasi kehitystä rajoittaviin seikkoihin ja mitä tukea tarvitsisit niiden ratkaisemiseen? (Kerro omin sanoin)

29. Olisitko tarvinnut kokeneemman maatalousyrittäjän neuvoja tai mentorointia tilan toiminnan kehittämisen tueksi aloittaessasi? (Valitse) *

Kyllä

Ei

30. Olisitko kiinnostunut toimimaan kummitilana aloittavalle tilalle? (Valitse) *

Kyllä

Ei

31. Haluatko, että jokin asiantuntija ottaa sinuun yhteyttä? (Valitse) *

Kyllä, kuka?

Ei

32. Haluatko osallistua arvontaan? (Valitse) *

Kyllä

Ei

33. Jätäthän yhteystietosi arvontaa (Vuokatin loma) tai yhteydenottoa varten. Yhteystietoja ei käytetä muihin tarkoituksiin. Voittajaan otamme yhteyttä erikseen.

Etunimi _____

Sukunimi _____

Matkapuhelin _____

Sähköposti _____

34. Kiitos vastauksistasi. Tähän voit antaa palautteena risuja ja ruusuja tai muita kehitysehdotuksia.
